

Новы Час

УМЕЦЬ ЗНАЙСЦІ
СВЯТЛО Ў ЦЕМРЫ

Стар. 4

БРАТЫ ШКЯЛЁНКІ: ПА РОЗНЫЯ БАКІ БЕЛАРУСІ

Сёння на старонках «НЧ» я хачу расказаць пра новыя цікавыя факты з жыцця беларускага юрыста, гісторыка, публіцыста, культурнага і палітычнага дзеяча Міколы Шкляренка, тым больш што такія факты і звесткі ёсць.

Стар. 6

ПАСЛЯ ДАЛАЙ ЛАМЫ

У Дхарамсале, што на поўначы Індыі, закончыліся зборы тыбецкай эміграцыі, удзельнікі якіх абмеркавалі перспектывы руху за незалежнасць краю.

Стар. 11

СІМВАЛЫ ПРЫМІРЭННЯ

Беларусь у вайне 1812 года.

Стар. 14–15

ЧЫТАЙЦЕ
Ў НАСТУПНЫМ НУМАРЫ

«ГАЛЕРЭЯ «ПАДЗЕМКА» — ЭКСПЕРЭМЕНТАЛЬНАЯ ПЛЯЦОЎКА СУЧАСНАГА МАСТАЦТВА»

Размова з дырэктарам
Валянцінай Кісялевай

▶ ГЕАПАЛІТЫКА

КАНФЛІКТ ІНТАРЭСАҮ

Вольга ХВОІН

Москва і Мінск не паразумеліся на вышэйшым дзяржаўным узроўні. Запланаванае пасяджэнне вышэйшай дзяржаўнай рады саюзнай дзяржавы Расіі і Беларусі было нечаканае сарванае. Падставай для канфлікту стала разыходжанне ў поглядах адносна падпісання расійска-беларускай дамовы або аўтаданай сістэме супрацьпаветранай абароны краінаў.

Пасяджэнне Вышэйшай дзяржрады пераносіцца ўжо ў другі раз. Першапачаткова яно мусіла адбыцца з лістапада. Але 25 кастрычніка прыйшла сустрэча кіраўнікоў Расіі і Беларусі Дзмітрыя Мядведзеў і Аляксандра Лукашэнкі, пасля якой пасяджэнне перанеслі на пачатак снежня. Меркавалася, што сустрэча кіраўніцтва Вышэйшай дзяржрады стане «пераломнай у гісторыі Саюзнай дзяржавы». Аляксандр Лукашэнка восенню заяўляў, што «саюзныя адносіны да канца года павінны быць падніятыя на новую вышыню. Нам варта выпрацаваць некалькі, а можа, і адну праграму, якая дазволіла бы выйсці на больш істотныя адносіны». Хадзілі чуткі, што на пасяджэнні, якое так і не адбылося, планавалася разгледзець пытанні прыняцця Канстытуцыйнага акту Саюзнай дзяржавы і пераходу дзвюх краін на адзінны сродак аплаты.

Разам з тым у нядыўнім інтэрв’ю агенцтву France Presse Аляксандр Лукашэнка заявіў, што Саюзная дзяржава не развіваецца з-за адсутнасці Кансты-

Плакат. Справа № ___, Дзмітры Сурскі, Таццяна Гардашнікава, 1989.
Павуцінне з канцэлярскіх счэпак як сімвал працы бюракраты.

туцыйнага акту. Праекты гэтага документа беларускага лідэра не задавальняюць, бо яны «значна слабей дзеючай ціпер дамовы або стварэнні Саюзнай дзяржавы». Дарэчы, у першым варыянце канстытуцыйнага акту гаворыцца, што пасаду прэзідэнта саюза займае прэзідэнт РФ. Кіраўніку

Беларусі адводзіцца роля віцэ-прэзідэнта. Другі праект прадугледжвае абраниe адзінага прэзідэнта грамадзянамі Расіі і Беларусі праз усеагульнае прымесе галасаванне, а пасады віцэ-прэзідэнта зоймуць кіраўнікі Расіі і Беларусі. Паводле трэцяга варыянту акту, органам улады

з’яўляецца вышэйшая дзяржрада, якая складаецца з прэзідэнтаў абедзвюх краінаў, урадаў і парламентаў. Кіраваць гэтай структурай мусіць старшыня вышэйшай дзяржрады, які абіраецца народам. Відавочна, што кіраўнік Беларусі не готовы выпускаць з рук лейцы ўлады, а Расія ўсё больш настойліва імкнецца перайсці ад шматгадовых папулісцікі размоў да справы.

На фоне дыялогу з Захадам афіцыйны Мінск старанна імкнецца ўнікнуць праяў падтрымкі афіцыйнага курсу Москвы. Пытанне прызнання незалежнасці Абхазіі і Паўднёвой Асепці Аляксандра Лукашэнка аддаў на водкуп новаабранаму парламенту, падкрэсліўши, што ціск Москвы тут непрымальны. Пад абязцянні выграшыць гэта пытанне Беларусь здолела дамовіцца на атрыманні ад Расіі крэдыту на два мільярды долараў, палова гэтых грошай ужо пералічана на беларускі рахунак. Грошовыя падмазванні колаў у возе з шыльдай «Саюзная дзяржава» ніякім чынам на хуткасць гэтага самага возу не паўплывалі. Беларусь цяпер актыўна імкнецца наладзіць супраць Захадам. І, адчуваючы падтрымку ды запікаўленасць Еўропы, Лукашэнка пачуваеца досьць упэўнена, каб не лезці самому ў расійскія путь. Падобныя манёўры наўрад ці прыйшліся Крамлю да спадобы. Не выключана, што бліжэйшым часам Расія можа распачаць супраць Беларусі кампанію эканамічных санкцый, каб «прастымуляваць» амбітнага беларускага лідэра да аўтадання. Першыя ластаўкі эканамічных санкцый з Усходу былі яшчэ на пачатку мінулага месяца: Россельгаснагляд заявіў, што «сістэма кантролю якасці прадукцыі жывёльнага паходжання ў Беларусі не можа гарантаваць бяспеку прадуктаў, якія пастаўляюцца ў Расію». Гэта

значае, што пастаўкі айчыннай сельскагаспадарчай прадукцыі ў Расію (гэта краіна з’яўляецца асноўным імпарцёрам беларускага мяса і малака) у любы момант могуць быць прыпыненыя, што балюча адб’еца на адпаведнай галіне айчыннай гаспадаркі. Акрамя таго, на днях прэм’ер-міністр Расійскай Федэрацыі Уладзімір Пуцін падтісаў распрадажэнне аб будаўніцтве другой галіны Балтыйскай трубаправоднай сістэмы (БТС-2) у абыход Беларусі праз Унечу (Бранская вобласць) і Усць-Лугу (Ленінградская вобласць). Будаўніцтва другой чаргі трубаправода павінна пачацца ў 2009 годзе, а завяршыцца ў 2011-м. Трубаправод плануецца пабудаваць да порта Усць-Лугу (Ленінградская вобласць) з адгалінаваннем на Кірышскі нафтаперапрацоўчы завод. Праект ацэніваецца ў 120–130 мільярдаў расійскіх рублёў. Увядзенне ў эксплуатацыю БТС-2 дазволіць Расіі павялічыць прапускную здольнасць порта Приморск да 150 мільёнаў тон нафты ў год і цалкам адмовіцца ад транзіту нафты па тэрыторыі Беларусі і Польшчы ў Еўрасоюз. Такім чынам, Беларусь згубіць адзін з істотных рычагоў уздзейнія на Расію і падставы для эканамічнага ды палітычнага гандлю.

Цяпер, калі Расія ўсё больш рашуча патрабуе ад беларускага кіраўніка не толькі словаў, але і рэальных дзеянняў у галіне пабудовы Саюзнай дзяржавы, наладжванне адносін у заходнім накірунку вельмі дарэчы. Лукашэнка больш дзесяці гадоў атрымліваў гроши ад Расіі пад заходом уяўнай Саюзнай дзяржавы. Выглядзе на тое, што цяпер ён не мае намер атрымаць фінансаванне з Еўропы на «развіццё дэмократыі». А заадно і захаваць свой асаўсты суверэнітэт ад пажаднай усходніяй суседкі.

ФАКТЫ, ПАДЗЕІ, ЛЮДЗІ

НАВІНЫ РЭГІЁНАЎ

БРЭСТ

2 снежня валанцёры таварыства Чырвонага Крыжа праводзяць у Брэсцкім дзяржаўным універсітэце імя А. Пушкіна акцыю, прымеркаваную да Сусветнага дня барацьбы з гандлем людзьмі.

Мерапрыемства арганізавана імі пры падтрымцы абласнога інфармацыйна-кансультатыўнага цэнтра «Руکі дапамогі», што працуе на базе гарадской арганізацыі Беларускага таварыства Чырвонага Крыжа (БТЧК).

Як расказала БелаПАН кіраўнік цэнтра, старшыня гарадской структуры БТЧК Ніна Саванеўская, акцыя праходзіць у рамках рэалізацыі праграмы БТЧК «Барацьба з гандлем людзьмі: Рэспубліка Беларусь», каб прыцягнучы увагу моладзі да таго, як не стаць ахвярай такіх злачынств.

У акцыі задзейнічана каля 20 валанцёраў. У калідорах ВНУ паміж лекцыямі яны праводзяць флэш-мобы, раздаюць тэматычныя інфармацыйныя матэрыялы. Імі створана «сцяна, што размазлівае», на адной з якой вывешаны плакаты с словамі: «Я не патраплю ў рабства, бо...» і «Гандль людзьмі гэта...». Студэнты трэба прадоўжыць выразы і выказаць сваё меркаванне па гэтай праблеме.

Як зазначыла Саванеўская, мерапрыемства, прымеркаваныя да Сусветнага дня барацьбы з гандлем людзьмі, праходзяць і ў іншых навучальных установах вобласці. Сярод іх інтэрактыўныя трэнінги, «круглыя столы», прагляды тэматычных фільмаў з іх наступным абмеркаваннем, распаўсюджванне друкаванай прадукцыі, акцыі «Адмазліяйся ад спакусы».

У рамках Сусветнага дня барацьбы з гандлем людзьмі інфармацыйна-кансультатыўным цэнтрам «Руکі дапамогі» абвешчаны абласны конкурс на лепшую мультымедыйную презентацию.

СВЕТЛАГОРСК

У Свята-Прэабражэнскім саборы Светлагорска адкрыты памятны знак ахвярам ВІЧ-інфекцыі.

Гэта першы такога кшталту помнік ахвярам СНІДу ў Беларусі. Знак уяўляе гранітную стэлу, на якой напісана «Памятаць, жыць, быць побач», а таксама выяўлены крыж і стужачка, якая сімвалізуе салідарнасць з заражанымі ВІЧ.

Адкрыцію знака папярэднічаў малебен у Свята-Прэабражэнскім саборы ў памяць аб памерлых ад ВІЧ людзях.

Нацыянальная ахвярыца знаока протаіерэй Аляксандр Кісель заклікаў праявіць міласэрнасць да ўсіх хворых, у тым ліку ВІЧ-інфікованых. «Царква ніколі не дзяліла людзей на ВІЧ-інфікованых і здаровых», — сказаў святар. — Мы гатовы прыняць любога чалавека, працягнуць яму руку дапамогі». Пры гэтым ён падкрэсліў, што паколькі асноўным шляхам передачы ВІЧ-інфекцыі з'яўляецца палавы, у грамадстве неабходна павышаць аўтарытэт сям'і і выхоўваць культуру сямейных адносінай.

Адкрыціе помніка ініцыявана грамадскім аўяднаннем «Альтэрнатыва» і протаіерэем Аляксандрам Кіселям пры падтрымцы ПРААН, Міжканфесійнай місіі «Хрысціянская сацыяльна службенна». Па задуме аўтараў ідэі, калі знака можна будзе ўшанаваць памяць людзей, памерлых ад СНІДу, а таксама памаліца аб здароўі тых, хто жыве з ВІЧ.

Частковое фінансаванне стварэння помніка ахвяцёўлена ў рамках праграмы ПРААН «Садзейнне дзеянасці хрысціянскіх цэрквей Беларусі ў галіне ВІЧ і СНІДу». Праграма разлічана на студзень 2008 — ліпень 2009 года, агульная сума фінансавання — 70 тысяч долараў ЗША.

Памятны знак ахвярам СНІДу ўстаноўлены ў Светлагорску ў сувязі з вялікім распаўсюджваннем у горадзе захворання на ВІЧ-інфекцыю. Паводле інфармацый санслужбы, агульная колькасць выяўленых ВІЧ-інфікованых у Светлагорскім раёне складае 2595. Гэта больш за палову выпадкаў выяўлення інфекцыі ў Гомельскай вобласці.

Паводле звестак Рэспубліканскага цэнтра гігіёны, эпідэміялогіі грамадскага здароўя, на 1 лістапада ў краіне зарэгістраваны 9 423 выпадак ВІЧ-інфекцыі.

ТЭНДЭНЦІЯ

ЗА ПРАВЫ ЧАЛАВЕКА — У ПАДАТКОВУЮ ІНСПЕКЦЫЮ

Язэп ПАЛУБЯТКА

Грамадскі актывіст з Лельчицамі Мікалай Гаўрыленка нечакана для сябе заказным лістом быў выкліканы ў мясцовую інспекцыю Міністэрства па падатках і зборах Рэспублікі Беларусь.

Там старшы дзяржаўны інспектар Аляксандр Юцэнка паведаміў, што паступілі звесткі ад Камітэта дзяржаўнай бяспекі Рэспублікі Беларусь, нібыта Гаўрыленка наўчачаўся на семінарах па імплементацыі міжнародных абавязкаў Рэспублікі Беларусь у галіне пра-

вой і свабодаў чалавека ў Вільнюсе ў 2007 годзе, які ладзіла Міжнародная сетка Дамоў праву чалавека. Падатковы інспектар запатрабаваў даць тлумачэнні, за якія сродкі ехаў Гаўрыленка да месца правядзення семінару, наўчачаўся, працягваў, харчаваўся, і якую суму атрымаў па заканчэнні.

Падобныя стасункі Мікалая Гаўрыленка з падатковай інспекцыяй адбываюцца не ўпершыню.

Як толькі сёлета ён зарэгістраўшыся кандыдатам у дэпутаты у Палату прадстаўнікоў па Палескай выбарчай акрузе ад апазіцыі, то падатковая інспекцыя тэрмінова запатрабавала прадставіць дэкларацыю аб даходах. Падобныя патрабаванні атрымалі не толькі сямейнікі, але 83-гадовая маці і 69-гадовая цешча.

АКЦЫЯ

НЕСАНКЦЫЯНАВАНЯ ВАНДРОЎКА

Больш як 60 дэмагратычных актывістаў 30 лістапада ахыццявілі несанкцыянуваную

краязнаўчу паездку па Мінскай вобласці ў гонар 88-й гадавіны Слуцкага збройнага чыну 1920 года і змагароў за незалежнасць Беларусі, паведаміў БелаПАН старшыня секцыі «Мемарыял» Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры Вячаслав Січык.

Паводле яго слоў, у паездцы, арганізаванай секцыяй «Мемарыял», удзельнічалі актывісты таварыства разам з яго старшыней Антонам Астаповічам, прадстаўнікі

моладзевых дэмагратычных аб'яднанняў, а таксама палітык Мікалай Статкевіч і даследчык гісторыі Слуцкага збройнага чыну Ніна Стужынская. Паездка ахыццявіліялася па традыцыйным маршруце: Мінск — вёска Грозаў — вёска — Семежава (абедзве ў Калынскім раёне) — вёска Чырвоная Слабада (былая Вызна ў Салігорскім раёне) — Старыя Дарогі — Мінск з наведваннем мемарыяльных крыжоў на месцах баёў паўстанцаў з рэгулярнымі войскамі Чырвонай Арміі, а таксама Старадарожскага музея выяўленчага мастацтва (фонд Анатоля Белага).

Уздельнікі паездкі ўшанавалі памяць герояў паўстання ў складаннем кветак да мемарыяльных крыжоў, хвілінай маўчання і выкананнем песен беларускага нацыянальнага адраджэння.

«Вынікам мерапрыемства стала рашэнне пашырыць мар-

шрут традыцыйнай паездкі і ўстанавіць шэраг новых мемарыяльных крыжоў на месцах, звязаных са Слуцкім чынам», — сказаў Січык.

Ён зазначыў, што прадстаўнікі сілавых структур не перашкаджали ўздельнікам паездкі.

17 лістапада арганізаторы мерапрыемства звязрнуліся ў Мінскі аблвыканкама з лістом, у якім інфармавалі аб намеры ахыццявіць 30 лістапада краязнаўчу паездку па месцах Слуцкага збройнага чыну. 27 лістапада старшыні таварыства аховы помнікаў А. Астаповічу паталефанаваў чыноўнік аблвыканкама, які паведаміў аб адмове санкцыянуванью паездку ў сувязі з няправільным афармленнем заяўкі на правядзенне масавага мерапрыемства. Летасць афіцыйная санкцыя на паездку была атрымана.

ПАДРАБЯЗНАСЦІ

ЛЯБЕДЗЬКУ ЗАТРЫМАЛІ

2 снежня Анатоль Лябедзька і актывісты партыі накіроўвалі ў вёску Міхалішкі, каб агледзець пляцоўку, якую ўлады назвалі ў якасці прыярытэтнай для будаўніцтва атамнай станцыі. Машыну, якой кіраваў лідэр АГП, спыніў супрацоўнік ДАІ. Аўтамабіль з лідэрам і актывістамі АГП дзве міліцэйскія машыны суправадзілі ў Астрэвецкі РАУС.

«Пасля гэтага нас даставілі ў камендатуру пагранвойскамаў нібыта за тое, што мы праехалі па памежнай зоне. Мы спрабавалі пераканаць памежнікаў, што ехалі транзітам і маем права знаходзіцца без дазволу ў гэтай зоне да трах гадзін, але ў адносінах да нас усё роўна пачалі складаць адміністрацыйныя пратаколы. Аднак сітуацыя ў чарговы раз змянілася: са з'яўленнем начальніка камендатуры ў нас зяялі толькі тлумачэнні, што

мы сапраўды былі ў гэтай зоне транзітам, і адпусцілі», — сказаў Лябедзька.

Як паведаміў палітык, з яго аўтамабіля забралі друкаваную прадукцыю — 1 211 улётак аб запла-

наваных акцыях пратэсту прадпрымальнікаў, 317 улётак АБ'яднаных дэмагратычных сіл аб свабодзе сумлення, 25 дыскаў з выступленнем Анатоля Лябедзькі на тэлеканале «Белсат», калі дзесятка каляндарыкаў і некалькі налепак з яго выявай. «Гэтыя матэрыялы будуть праўярацца на наяўнасць у іх экстремізму і пагрозы дзяржаўнаму ладу», — сказаў палітык.

«Між іншым, мы выканалі ўсю праграму паездкі, на якую разлічвалі. Адзінае, што нам не удалося зрабіць, дык гэта даехаць да плануемай пляцоўкі будаўніцтва беларускай АЭС. А так мы сустрэліся з выбаршчыкамі і прадпрымальнікамі на рынках Ашмяна і Астраўца, азнаёміліся з меркаваннем насељніцтва на конты будаўніцтва АЭС у іх рэгіёне, правялі шэраг добрых сустрэч», — зазначыў Лябедзька.

ПІКЕТ

ПАДТРЫМКА НЕЗАЛЕЖНЫХ ГАЗЕТ

Намеснік старшыні моладзевай арганізацыі Партыі БНФ «Моладзь БНФ» Антон Каліноўскі падаў 1 снежня ў Мінгарвыканкам заявку на правядзенне пікета ў падтрымку незалежных газет.

Як паведаміў БелаПАН А. Каліноўскі, пікет павінен адбыцца 23 снежня на плошчы Якуба Коласа ў Мінску.

«Хаця ўлада і пусціла да чытальцаў «Нашу ніву» і «Народную

волю», гэта не азначае, што сітуацыя змянілася ў цэлым, — лічыць А. Каліноўскі. — У краіне існуе дзесяткі газет — «Новы час», «Наша слова», «Віцебскі кур'ер» і іншыя, — якія не могуць выдавацца і распаўсюджвацца. Журналісты незалежных рэдакцій не могуць атрымаліць акредытациі для выканання сваёй працы, а моладзь, якая займаецца выданнем лакальных незарэгістраваных газетак, рызыкуе трапіць на суткі ці заплаціць вялізны штраф».

«Пікетам мы хочам прыцягнучы увагу беларускай

грамадскасці і міжнароднай супольнасці да гэтай праблемы. Зараз «Моладзь БНФ» пачне выдаваць матэрыялы па гэтай праблематыцы. Мы плацім кампанію «За вызваленне незалежнай прэссы». У выніку забароны правядзення пікету ўлада пакажа Беларусі і свету сваё стаўленне да праблемы СМИ, сваё сапраўднае стаўленне да сітуацыі са свабодай прэссы ў нашай краіне. Мы не хацелі б, каб улада паказала сябе праз чарговую адпіску ці забарону», — сказаў Каліноўскі.

ПАЛІВА

ТАРЫФ РАСЦЕ, БЕНЗИН ТАННЕЕ

Вольга ХВОІН

Беларусь павысіла тарыф на транзіт нафтапрадуктаў па магістральных трубаправодах з 0,89 да 1,36 долара за тону на 100 кіламетраў. Новы тарыф пачне дзеяніцаць з 1 студзеня 2009 года. Апошні раз тарыфы на транзіт нафты павышаліся трох гадоў таму ў студзені 2005 года.

У пераглядзе тарыфаў эксперыты бачаць сувязь з канфліктам Pacii і Мінска і зрывам паседжання Вышэйшай дзяржаўнай рады Саюзнай дзяржавы, якое мусіла адбыцца 1 снежня. Распараджэнне Мінэканомікі амаль супала па часе з рагшэннем Pacii аб пабудове нафтатранспартнай сістэмы БТС-2 у абыход Беларусі. Эканаміст Леанід Злотнікаў лічыць, што асноўнай падставай для падпісання рагшэння аб будаўніцтве другой ніткі Балтыйскай трубаправоднай сістэмы сталаася тое, што «Pacii надакуцьла высвятільшы адносіны з Беларуссю і Польшчай па пытаннях транзіту». Трубаправод быў запраектаваны пасля скандалаў у 2007 годзе, цяпер, калі адносіны зноў авбастрыліся, кіраўніцтва Pacii вырашила, што будзе значна прасцей выдатковава некалькі мільярдаў долараў на будаўніцтва ўласнай нафтатранспортнай сістэмы, чым вырашаць канфлікты,

— лічыць эканаміст. — Трубаправод «Дружба» ляжыць у зямлі каля трыццаці год, набліжаецца час яго рэканструкцыі. Беларусь наўрад ці гэта будзе пад сілу, а Pacii выгодней пабудаваць новы, чым наладжваць беларускі — тут супалі эканамічны і палітычны інтэрэсы. З эканамічнага пункту гледжання Беларусь гэта пагражае стратай аўтаматичнага транзіту прыкладна напалову і, адпаведна, даходаў. Цяпер штогод мы перапампоўваем каля 90 мільёнаў тон нафты, калі браць дзеючыя расценкі, то можам згубіць прыкладна 250 мільёнаў прыбытку. Але варта ўлічваць, што ў доўгатэрміновай перспектыве аўтаматычныя паставак нафты Pacii за мяжу будуть скарачацца, і цалкам можа стацца, што Pacii ўвогуле адмовіцца ад паслуг Беларусі як транзіцёра. Што тычыцца падвышэння тарыфу на транзіт, то гэта хутчэй вяртанне да рэальнай стаўкі тарыфу. За трох гадоў, пакуль Беларусь не змяніла тарыф, долар істотна дэвальваваўся, і аплата за транзіт фактычна не адпавядала рэчаіснасці».

Таксама стала вядома, што з 1 снежня стаўка экспартнага мыта на нафту ў Беларусі паніжана з 287,3 да 192,1 долара за тону. У адпаведнасці з міжкурадавай беларуска-расійскай дамовай, стаўкі экспартных мытаў ў нафту і нафтапрадукты ў Беларусі ўстаўлена ў памеры, роўнымі стаўкам, якія дзеянічаюць у Pacii. Уводзіцца ў дзеяніе яны павінны ў тых жа тэрмінах, што і стаўкі, якія ўстанаўлена ў адпаведны

Photo by V. M. N.

мі нарматыўнымі прававымі актамі Расійскай Федэрациі. Цяпер стаўка экспартнага мыта для светлых нафтапрадуктаў складзе 141,8 долара за тону (было 205,9 долара за тону), цёмных — 76,4 долара за тону (было 110,9 долара за тону). Паводле беларуска-расійскім дамоўленасцям, мытныя зборы, па якіх пастаўляеца ў Беларусь з Pacii нафта ў 2008 годзе, разлічваюцца з ужываннем кафіцыента 0,335. З 1 снежня мыта складзе для Беларусі 64,4 долара. Акрамя таго, улады Pacii 1 снежня 2008 года перайшлі да штотэмечнага ўстаўлэння мыта на вывоз нафты і нафтапрадуктаў (раней — раз на два месяца).

Напрыканцы лістапада намеснік прэм'ер-міністра Беларусі Андрэй Кабякоў заявіў журналістам, што ўрад Беларусі ініцыюе адмену экспартнага мыта на расійскую нафту, якая пастаўляеца на беларускія нафтаперапрацоўчыя прадпрыемствы. Гэта абулюена дамоўленасцямі паміж двумя бакамі аб стварэнні да канца 2010 года паўнавартаснага Мытнага саюза Беларусі і Pacii.

Для беларускіх аўтааматаў пачатак зімы адзначаны добраи весткай: з 1 снежня рознічныя кошты на бензін і дызельнае паліва паніжаны на 10. Як паведаміла інфармагенцтва БелаПАН, кошт бензіну, калі разлічваща

пры запраўцы гэтым палівам замежнай валютай, паніжаны на 20 працэнтаў. Такім чынам, кошт бензіну А-76 (Н-80) складае з 1 снежня 1760 рублёў за літр (мінус 190 рублёў), бензіну АИ-92 — 2220 рублёў (мінус 250 рублёў), бензіну АИ-95 — 2530 рублёў (280 рублёў), дызіліва — 2020 рублёў (220 рублёў). Сёлета кошты на паліва ў Беларусі падвышаліся тройчы — 10 чэрвеня, 18 і 23 ліпеня. Гэта тлумачылася ростам кошту ў нафту. З пачатку восені кошты на нафту на сусветных рынках імкліва зніжаліся. Нафта за гэты час патаніела амаль утрай, і цяпер яе кошт складае прыкладна 47 долараў за барэль.

▼ ТЫДНЁВЫ АГЛЯД

САЮЗНАЯ ДЗЯРЖАВА СУПРАЦЬ СНІДУ

Сяргей САЛАЎЕУ

Запланаванае пасяджэнне Вышэйшай дзяржаўнай рады (ВДР) Саюзнай дзяржавы ў Маскве не адбылося. Гэта падзея, што не адбылася, стала яшчэ адным каменем — але не ў будаўніцтве Саюзнай дзяржавы, а хутчэй у пахавальнай пірамідзе добрых намераў па стварэнні апошняй.

Як звязычай у Pacii, здарылася ўсё так, як у прымайцы: «Іван паказае на Пятра». Расійская газета «Коммерсанть» са спасылкай на Івана Макушку, прэс-сакратара дзяржаўнага сакратара Саюзнай дзяржавы Паўла Барадзіна, паведаміла, што «расійскі бок быў гатовы правесці дзяржарду 1 снежня». «Пра сваю гатоўнасць заяўлялі і беларусы. Але потым адзін з бакоў прапанаваў для разгляду шэраг істотных пытанняў, якія патрабуюць дадатковага ўзгаднення і пераносу даты дзяржарды», — паведаміў «Коммерсанту» прэс-сакратар Барадзіна.

Як звязаў A. Лукашэнка 30 кастрычніка на нарадзе па пытаннях зневажні

і ўнутранай палітыкі, «пасяджэнне Вышэйшай дзяржарды Саюзнай дзяржавы Беларусі і Pacii будзе асаблівым». «Я, як старшыня ВДС, зраблю ўсё, каб мы ўнеслі ў парадак дня істотны пытанні, змястоўныя, якія тычацца самага галоўнага ў нашых адносінах з Pacii. У адваротным выпадку мы Вышэйшай дзяржарду і праводзіцца не будзе», — сказаў беларускі прэзідэнт. Ён падкрэсліў, што «усе дробныя пытанні» можна разглядаць у рабочым парадку. «А прынцыпова трэба разглядаць тых пытанні, якія па сутнасці ўпілываюць на ўзаемадносіны паміж нашымі дзяржавамі. Такіх пытанняў шмат», — звязаў ў Лукашэнка.

Але расійскія палітолагі кажуць, што Pacii насамрэч не задаволіў парадак дня пасяджэння Вышэйшай дзяржарды Саюзнай дзяржавы. Прынамсі, такое меркаванне выказаў Андрэй Суздальцаў. Паводле яго слова, «галоўнае пытанне, якое хацеў вырашыць беларускі бок, — атрымаць другі транш расійскага крэдыта». «Беларусі неабходна вырашыць гэта пытанне менавіта сёлета, бо ў 2009 годзе ёй давядзецца прасіць яшчэ адзін крэдyt», — лічыць палітолаг.

На думку Суздальцаў, кіраўніцтва Беларусі ставіла перад сабой і «задачу максімум — пагаварыць пра безумоўную дапамогу з боку Pacii ва ўмовах міжнароднага фінансавага

крызісу». Ён лічыць, што ў хуткім часе рэспубліка сутыкнецца з «масай проблем», звязаных з гэтай з'явай.

Пры гэтым Суздальцаў лічыць, што «Маскву не задаволіла аргументацыя», з дапамогай якой Беларусь спрабавала настойваць на сваім парадку дня пасяджэння ВДР. «Калі Беларусь хоча разлічваць на дапамогу Pacii, то ёй трэба гаварыць аб Канстытуцыйным акце, уядзенні адзінай валюты», — сказаў ён.

Такім чынам, калі Москва адмініструе пасяджэнне, то ёсць варыянт, што Аляксандра Рыгоравіча простила паставілі на месца. Расія паказала яму: хоць ты і старшыня ВДР, аднак для нас ты нікто. Сапрауды, калі старшыня Саюзнай дзяржавы не можа сабраць пасяджэнне, гэта шмат кажа пра тое, што такое Саюзная дзяржава, што тае кое ВДР і кім з'яўляецца старшыня.

Эксперты шмат разважалі па гэтым пытанні: хто вінаваты і каму гэта выгадна. Мне ж падаеца, што ўсе яны памыляюцца. Справа ў тым, што 1 снежня — гэта сусветны дзень барацьбы са СНДам. І ўтакі дзень разглядаць пытанні па аўтаднінні Беларусі і Pacii (праекты Канстытуцыйнага акту, пераход на разлік паміж дзяржавамі ў расійскіх рублях, адзінную валюту і г. д.) прэзідэнтам неяк няўмі. На фоне сусветнага эканамічнага крызісу такія пытанні ў дзень барацьбы са СНДам (акт, гроши за акт і г. д.) не разглядаюцца.

Дрэнная навіна для аўтааматаў і ўсіх іншых, хто не ставіца з павагай да нашых міліцыянераў, супрацоўнікаў ДаІ і іншых прадстаўнікоў сілавых структур. Зараз паказаць фігу або нейкі іншы знак супрацоўнікам, напрыклад, ДаІ, стане складаней. У Акадэміі МУС Беларусі пачалі вывучаць мову жэстаў. Эксперыментальная група з 30 курсантамі чацвёртага курса будзе навучацца на працягу восьмі месяцаў — з лістапада па чэрвень. Заняткі праводзяцца работнікамі грамадскага аўтадніння «Беларускае таварыства глухіх» і выкладчыкамі факультета спецыяльнай адукцыі Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя Максіма Танка.

Новы прадмет вывучаюць па 10 курсантаў кримінална-выканаўчага факультэта, факультэта міліцыі і следча-эксперыментальнага факультэта акаадэміі. На тэрыторыі СНД аналагага такай адукцыйнай праграме няма ні адным з ВНУ сістэмы МУС. У пракце навучання курсанты авалодаюць неабходным аўтаматам тэарэтычных і практичных ведаў у галіне мовы жэстаў, азнаёмляцца з яго лінгвістычнымі адметнасцямі і структурай, дасягнуць дастатковага ўзроўню камунікатыўнай кампетэнцыі ў зносінах з глухімі людзьмі, сформуюць психалагічную гатоўнасць да зносін з імі.

Мажліва, курсанты вывучаюць мову жэстаў не толькі глухіх, але і універсальныя жэсты, якія ў розных краінах могуць азначаць цалкам рознае. І таму, нават калі жэст у адносінах да супрацоўнікаў міліцыі вам падаецца абласлютна бяскрыўдным — не спяшайцеся спадзівацца на тое, што ён не будзе інтэрпрэтаваны з кітайскага альбо малазійскага пункту гледжання! І ўвогуле, абаронцай правапарадку трэба паважаць.

Затое добрую навіну тыдзень прынёс з памежных войскай. З 12 снежня адмініяцца прастаўленне ў пашпартах грамадзян Беларусі дата-штампі пры перасячэнні беларускай мяжы. Справа ў тым, што 12 снежня набывае моц указ президэнта ад 3 чэрвеня 2008 года № 294 «Аб документаванні наслеўніцтва Рэспублікі Беларусь».

У адпаведнасці з палажэннем аб дакументах, што сведчаць асобу, зацверджаны указам, унясенне службовымі асобамі беларускіх органаў пагранічнай службы, якія ажыццяўляюць пагранічныя канцроль, адзнакі або перасячэнні дзяржаўнай мяжы Беларусі — дата-штамп (адбітка нумарата-даташыркі) — у пашпартах грамадзяніна Рэспублікі Беларусь не прадугледжана.

Гэта значыць, менш заплямлены непатрэбнымі адзнакамі старонак, і, адпаведна, больш месца для візай.

► З НАГОДЫ

УМЕЦЬ ЗНАЙСЦІ СВЯТЛО Ў ЦЕМРЫ

«Мне вельмі пашанцавала ў жыцці», — з гэтай фразы пачалася наша размова з выбітным беларусам — навукоўцам і грамадскім дзеячам Радзімам Гаўрылавічам Гарэцкім. Няпросты лёс, багатая гісторыя сям'і і аграмадная любоў да жыцця. 8 снежня Радзім Гаўрылавіч — сын акадэміка Гаўрылы Гарэцкага і пляменнік літаратара Максіма Гарэцкага — адзначае сваё 80-годдзе. Радзім Гаўрылавіч — акадэмік беларускай і расійскай Акадэміі навук, двойчы запар абраўся кірауніком грамадской арганізацыі «Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына». Надзвычай пазітыўны і годны чалавек. Размову з ім вядзе журналіст «НЧ» Вольга Хвойн.

— Першы раз мне пашанцавала, калі нарадзіўся ў добрых бацькоў. Лепшыя за іх людзей я не ведаю. Самае галоўнае — яны надалі мне аптымізму на ўсё жыццё. У мяне такі ўзрост, што невядома, ці віншаваць мяне, ці спачуваць мене. Восем нуль — гэта о-ё-ё! Я разумею, што трэба рыхтавацца да развітвания з гэтых светам, але мене зусім гэтага не хочацца. Хочацца яшчэ пажыць. Другі раз мене пашанцавала з добрымі настаўнікамі. З майм навуковым настаўнікам — акадэмікам Аляксандрам Яншыным я сустрэўся, калі быў дыпломнікам Маскоўскага нафтавага інстытуту. Ён запрасіў мяне ў геалагічны інстытут Акадэміі навук у Москву. Там працавалі выдатныя навукоўцы, у якіх было чаму вучыцца. Гэта адзін з трох асноўных этапаў майго жыцця. У Москве я адпрацаваў дваццаць гадоў, а ў Мінск вярнуўся амаль праз сорак. Атрымліваецца, што я беларус па генах, а па выхаванні хутчай быў рускі. Нарадзіўся я ў Менску — у метрыках так і написана, мне вельмі да спадобы такая назва. Вось бацька быў сапраўдным беларусам, светлым апантаным чалавекам. Яго не хацелі бачыць у Беларусі, бо быў «ворагам народа». Але ён кожны дзень думаў, гаварыў і пісаў пра сваю Радзіму, марыў вярнуцца. Жаданне гэта спраўдзілася толькі ў 69 год. Ён прыехаў з маёй маці сюды, спачатку жыў у інтэрнаце, хача быў акадэмікам, доктарам навук.

— А чаму Вы вырашилі пакінуць Москву? Кар'ера складвася ўдала, чаго яшчэ было хацець?

— У 1971 годзе, праз два гады пасля вяртання ў Беларусь бацькі, сюды прыехаў і я. На той час я быў стальным навукоўцам — доктарам навук, лаўрэатам дзяржаўнай прэміі СССР. Наш інстытут геалагічных навук пры Акадэміі навук Беларусі толькі-толькі арганізавалі, і пачалася моя праца ў Беларусі. Хрушчоў тады ўсё зрабіў. І прыдумаў, што геология — гэта не навука. Інстытут перадаў міністэрству прыроды.

Але Акадэмія навук не можа існаваць без такой навукі, як геология. Захаваліся невялікая лабаратарыя, геофізічная абсерваторыя. На іх базе і паўстаў інстытут геахіміі і геофізікі АН БССР. Атрымалася так, што мяне спачатку абраўся членам Акадэміі навук БССР па спецыяльнісці «геология», а затым прызначылі дырэктарам інстытута геахіміі і геофізікі АН БССР. Мы стваралі інстытут, быў узведзены будынак, што, між іншым, было досьціцца цяжка, як, думаю, і цяпер. Калі толькі інстытут стварыўся, у ім працавала 90 чалавек, ужо пад майм кірауніцтвам штат супрацоўнікаў павялічыўся. Да перабудовы інстытут быў у росквіце: ладзілася міжнародная прэмія ад Маскоўскага таварыства выпрабавальнікаў прыроды за першую свою манографію. Пасля было вельмі прыемна, калі атрымаў Дзяржаўную прэмію СССР за стварэнне Тектанічнай карты Еўразіі пад кірауніцтвам майго настаўніка акадэміка Яншына. Нас многа працавала над ёй, і адзнака працы была важна. Таксама было прыемна атрымаць ад Расійскай акадэміі навук прэмію імя акадэміка Мікалая Шацкага. Яшчэ адна значная і можа больш сардечная для мяне прэмія імя Барыса Кіта, якую заснавала нямецка-беларуская таварыства. А пасля прызычыўся. Падумаеш, адной прэміяй больш, адной менш! Аднойчы я нават адмовіўся ад прэміі на карысць свайго калегі з Украіны. Яму прэмія была больш патрэбная. А ў мяне ўжо быў. (Сміяцца)

— Ці не замінала кар'еры крэўная сувязь з «ворагам народу»?

— Я адчуў гэта, калі быў яшчэ зусім малы. Бацькі дзяцей, з якімі я сябраваў, не хацелі, каб яны са мной гулялі. Памятаю, класе ў трэцім мне падабалася адна дзяцічніка сімпатычная, і я ёй, здаецца, падабаўся, але яе маці вельмі не любіла, калі мы разам гулялі. Тады я задумаўся, што не шта не так. У інстытут я паступіў без праблем. А калі прыйшоў на працу, то не адразу прынялі. Шац

кі і Яншын мяне бралі, а начальнік аддзела кадраў пільна сачыў, каб ненадзейныя не патрапілі. Яшчэ два хлопцы разам са мной уладкоўваліся на працу. Больш месяца нас пратрымалі: у мяне — бацька «вораг народа», другі хлопец — на палову габрай, таксама падазронны, а трэція — у вайну пад Смаленскам расстрэльвалі, але не расстралілі — значыць, нешта не то... Пасля я прынёс ім бацькаў ордэн Чырвонага сцяга за Цымлянскую ГЭС. Пытанне адрэзду вырашылася. Бацьку яго біяграфія моцна перашкаджала. Ён удзельнічаў у многіх «будоўлях камунізму», але яго ніколі не ўзнагороджвалі, выкрослівалі са списаў. А намеснікі яго — пакідалі. Ордэн Чырвонага сцяга быў першай дзяржаўнай узнагородай бацькі.

Як да Вас ставіліся калегі ў Москве? Небыло крыніцы, што беларус дарогу пераходзіць мясцовым навукоўцам?

— Калі я працаваў у Москве, то і нацыяналістам не быў. Ніхто асабліва не цікавіўся сваім паходжаннем — гома саветыкус дый годзе. Я не парваў адносінай з акадэмічным асяродкам Расіі, і нават цяпер мяне часам узгадваюць як рускага навукоўца, які зрабіў учесак у геологію, мяне абраўся замежным сябрам Расійскай акадэміі навук. Але расіяне па сваёй сутнасці імперцы. Мой добры сябранік, акадэмік, аднойчы запытаўся, ці за аўяднанне я. А калі даведаўся, што не вельмі ўхвалюю сябрам Расіі і Беларусі, то моцна не спадабалася яму гэта. Іншы мой сябранік, акадэмік, вельмі інтэлектуальны чалавек між іншым, неяк быў у Беларусі і скажаў, што беларуская мова — гэта сапсованая руская. А я яму кажу, што калі паглядзеяцца з гісторычнага погляду, то атрымліваецца, што руская мова — гэта сапсованая беларуская. Увогуле, расіяне добра ставяцца да беларусаў, але імперская памкненні ўнутры ў іх, якіх ні круці, ёсць.

За час працы ў «Бацькаўшчыне», напэўна, склалася сваё меркаванне наkonец беларусаў замежсця.

— Беларусы ранейшай хвалі міграцыі ў большасці маюць сваю нацыянальную ідэнтычнасць. Мой дзядзька Максім Гарэцкі спецыяльна ездзіў у Сібір за сваімі абразкамі. Цікава, што сяляне там захавалі беларускасць яшчэ з часоў перасялення. Беларусы вельмі працавіты народ, і многія жывуць нават лепш за тубыльцаў, маюць моцныя гаспадаркі. Цяпер кожны трэці беларус жыве па-за межамі Беларусі. Калі б мы не з'яджталі, калі б не было вайны, то нас бы было б цяпер пэўна не дзевяць, а трыццаць мільёнаў. У амерыканскай эміграцыі жывуць шудоўныя людзі. Іх прынятая бесьціць, але рэальных падставаў для гэтага я не бачу. Я сустракаўся з імі і хачу скажаць, што няблага было, каб мы тут быў такі ж, як яны там. Дарэчы, у іх вельмі адметная мова, яны захавалі ў гаворцы многа такіх слоў, якімі мы ўжо не карыстаёмся. Я вучыўся беларускай мове ад сваіх маці і бацькі, і калі прыехаў у Беларусь, то мне таксама гаварылі, што ў мяне ёсць незвычайнія слова. Цяпер беларусы, якія з'ядждаюць, сталі

куды больш прагматычнымі. Яны ў момант ператвараюцца ў амерыканцаў, рускіх, англічан... Ідуць працэсы глабалізацыі, ад гэтага нікуды не дзенешся. Але змагацца за беларускасць, беларушчыну — трэба. Мне ў гэтым сэнсе падабаецца Амерыка. Ліха ведае колкі там нацыянальнасцяў. Кожны з іх уважае сябе за амерыканца, але памятае і пра то, што ён па свайму крэйнаму паходжанню.

Адзін мой знаёмы замежнік неяк заўважыў, што ў беларусаў своеасаблівая ментальнасць. Вы можаце скажаць, чым мы вылучаемся сярод грамадзян свету?

— Дабрыня — гэта безумоўная наша рыса. Цяпер крышку «азвярэлі», але ў цэлым вельмі душэўны народ. Прыедзеш у вёску, цябе на лепшае месца пасадзяць і шкварачку падсмаржаць. А яшчэ мы народ з добрым пачуццём гумару. Ніхта думае, што свет выратуе прыгажосць, ніхта думае — навука. А я лічу, што беларусаў ратуе гумар. А з адмойных нашых рысаў — талерантнасць, якая пераходзіць у абыякавасць. Гэта нашая бяды. Ну, і начальства вельмі любім. А яшчэ беларусы такія крываўлівія — жудасць проста! І я часам пакрываўся на нешта, а сам пасля думаю: «Якое глупства крываўваць з-за такай драбязы!».

За сваё жыццё Вы, пэўна, выпрацавалі для сябе мудрасць і філософію быцця. Ці не падзеліцеся з нашымі чытачамі?

— Я лічу самай кепскай якасцю людзей — зайздрасцю. Яна раз'ядзе чалавека бы іржа. Хаця ў маладых зайздрасць заўсёды крываў ёсць, бо многа планаў, спадзеваў, жаданняў. Я радуюся, калі ў чалавека нешта добрае, не важна, супернік ці сябар. Другое маё правіла — не здавацца, але быць. Які ёсць, такі ёсць. Гэта дапамагае мене быць спакойным. Трэцяе — аптымізм, якому научылі бацькі. Дзе б я ні быў, я знайду не горшое, а лепшае ў сітуацыі. Мы жылі ў лагерах, вайну прайшли... Гэта ми не загартавалі. Бываюць абставіны, што нічога не зробіш, але ты знайдзі нешта. Я яшчэ я ніколі не раблю злога. Бацька два разы прыгаварылі да смерці, але ён ніколі кепскага не сказаў ні пра савецкую ўладу, ні пра тых людзей, якія яму здрадзілі, ні пра тых, хто яго катаваў.

Напрыканцы размовы Радзім Гаўрылавіч узў з пісмовага стала два лісты з адрыўнога календана: на лісце за сёмага снежня было пазначана: «У гэты дзень Пастановай СНК БССР Гаўрыла Гарэцкі быў выключаны са складу сябра Беларускай акадэміі навук», на лісце за восьмага снежня — «У гэты дзень спаўненца 80 гадоў акадэміку Радзіму Гаўрылавічу». «Вось такая гульня лёсу. Дзіўны збег абставінаў», — з іроніяй прамові Радзім Гаўрылавіч.

P. S. Рэдакцыя НЧ сардэчна віншуе шаноўнага Радзіма Гаўрылавіча з юбілеем. Мы зычым яму дзяўгіх гадоў жыцця, моцнага здароўя, плёну ў працы і ўдзячных вучняў.

КРУГЛЫ СТОЛ

АЗДАРАҮЛЕННЕ ФАКТЫЧНА НЕ МАГЧЫМА

Генадзь КЕСНЕР

У сядзібе Партыі БНФ у Мінску адбыўся «круглы стол» «Забарона на аздараўленне чарнобыльскіх дзяцей за мяжой — удар па будучыні краіны», удзельнікі якога абмеркавалі наступствы ўказа презідэнта № 555, які можа стаць прычынай спынення праграм аздараўлення дзяцей з рэгіёнаў, пацярпелых у выніку катастрофы на ЧАЭС, за межамі краіны.

Старшыня Беларускага дабрачыннага фонду «Дзецыям Чарнобыля» Генадзь Грушавы адзначыў, што ўлады ўжо больш за дзесяць гадоў чыняць перашкоды ў дзеянні арганізацый, якія займаюцца аздараўленнем чарнобыльскіх дзяцей за мяжой. Пасля падпісання кіраўніком дзяржавы ўказу № 555 становішча яшчэ больш пагоршылася. Фармальная прычынай падпісання дакумента стаў факт невяртання са Злучаных Штатаў школьніцы Таццяны Казыра, якая пажадала там застасцца ў гасцівой сям'і (дарэчы, шаснаццацігадовая дзячына ўжо вярнулася ў Беларусь).

На думку прафесара Грушавога, нельга стрыгчы ўсе арганізацыі і краіны, што займаюцца дзіцячым аздараўленнем, пад адзін грабенчык: «Мая арганізацыя за дзевятнаццаць год не мела ніводнага такога выпадку. Ці, напрыклад, у Нямеччыне ніколі не было такога, каб дзеці там, умоўна кажучы, гвалтоўна затрымліваліся».

Указ презідэнта, па словах Грушавога, рыхтаваўся без кансультатый ці перамоваў з тымі грамадскімі арганізацыямі, якія займаюцца аздараўленнем дзяцей, і ў дакументе нават не ўзгадваеща пра намер беларускага кіраўніцтва надалей супрацоўнічаць з замежнікамі ў гэтай сферы: «Там ні слова ніяма, што дзяржава зацікаўлена ў супрацоўніцтве па гэтай проблеме, што яна ставіцца да гэтых праграм з вялікай удзячнасцю, там ніяма ніводнага слова падзякі тым дзесяткам тысяч дабрачынцаў па ўсім свеце, якія дваццаць год дапамагалі гэтаму народу, гэтай краіне».

Улады, адзначыў Генадзь Грушавы, не спрыяюць ажыццяўленню праграм дапамогі ахвярам чарнобыльскай катастрофы: «Усе гэтая праграмы здзяйсняе грамадскі сектар. Дзяржава толькі кантролюе. Кантролюваць, регуляваць і, пры неабходнасці, забараніць — вось што рабіла дзяржава па гэтых праграмах у апошнія гады».

Да гэтага першы амбасадар незалежнай Беларусі ў Германіі Пётр Садоўскі прыгодаў прыклад з кнігі былога дэпутата Бундэ-

стагу прафесара Эрыкі Шухард «Ціхая рэвалюцыя дзяцей Чарнобыля»:

«Прыезджае баптысцкае дзіця ў Лунінецкі раён і кажа: тата, ты не паліш цыгарэты, не г'еш гарэлку, маці працуе, як немцы, з раніцы да вечара. Мама, тата, чаму гэта мы жывем дрэнна, а немцы жывуць добра? У гэтай фразе квінтэсценцыя, кантрапункт назывы і ўсёй кніжкі. Таму, натуральна, дзяржава абмежавалася функцыяй кантролю».

Як падкрэсліў Генадзь Грушавы, «дзяржава такога кшталту, як наша, заўжды імкненці да манаполіі на сацыяльную абарону народа, таму што сацыяльная абарона, сацыяльная падтрымка — гэта галоўны інструмент упływu на грамадскую свядомасць. Калі дапамагае не дзяржава, а дапамагаюць нейкія іншыя структуры, яны аб'ектыўна для гэтых людзей, для гэтага народа з'яўляюцца альтэрнатывай дзяржаве».

У презідэнцкім дакументе ёсьць момант, які вымагае для краінаў, якія прымаюць на аздараўленне беларускіх дзяцей, падпісання міжурядовых пагадненняў з Беларуссю па гэтым пытанні. Калі такіх пагадненняў ніяма, то больш за 30 тысяч дзяцей, якія штогод накіроўваюцца за мяжую на аздараўленне праз дабрачынныя арганізацыі, могуць пазбавіцца токой мажлівасці.

«Фактычна гэты ўказ — чорным па белым напісаны загад: вось гэтыя 30–35 тысяч дзяцей — гэта заложнікі, — адзначыў старшыня ББФ «Дзецыям Чарнобыля». — І пакуль не будзе гэтых пагадненняў, яны так і застануцца ў становішчы інтэрніраваных, яны будуть невыязнымі».

Такія дзеянні беларускіх уладаў выклікалі вялікую занепакенасць з боку замежных структур, якія займаюцца арганізацыяй аздараўленчага адпачынку чарнобыльскіх дзяцей. «Збянятэжаныя німецкія цэрквы, напрыклад, у Ніжній Саксоніі, якія шмат займаюцца такой дапамогай для дзяцей з Гомельскай вобласці, збянятэжаныя грамадскія ініцыятывы па ўсёй Германіі, — сказаў Генадзь Грушавы. — Што датычы-

які ўключыліся людзі добрай волі. Кампенсація падпісваюць міністры ўрадаў, але ўвесі змест накіраваны на тое, што гэта не дзяржаўны, а грамадзянскі практ. Да таго ж, кіраўніцтва краіны казала, што нацыянальная ідэя сама па сабе ім неяк не спадабалася, і яны вырашылі хрысціянства, мæща на ўвазе праваслаўе, пакласі ў аснову нацыянальной ідэі. Атрымліваецца, што і ў маральнym аспекте гэты ўказ касуе туго разрэкламаваную дзяржаўную хрысціянскую ідэю, бо гэты рух узник менавіта як грамадзянская ініцыятыва, у аснове якой ляжыць гатоўнасць дапамагчы бліжняму, хворому, слабому... Не хацелася тут гаварыць высокія слова, але факт гэты ёсць».

Член-карэспандэнт НАН РБ Іван Нікітчанка заявіў, што неабходна накіроўваць на аздараўленне за мяжу абсалютна ўсіх беларускіх дзяцей, пра што сведчылі даследаванні, праведзеныя ачоленым ім Сацыяльна-екалагічным аўяданнем «Цэнтр падтрымкі чарнобыльскіх ініцыятываў»: «Ніяма ніводнага раёна, дзе б мы не знайшли радыёактыўных дзяцей. Прычым у зонах, якія лічацца абсалютна чыстымі. У Мінску — кожны трэці, у Горках Горацкага раёну, які абсалютна далёкі ад «зон», — два з трох, у астатніх раёнах — усе».

Як адзначыў навуковец, «у нас у Беларусі аздараўляюць дзяцей ніяма дзе, а дзецям жа хоць крыху трэба адпачываць. Хранічная радыяція згубная для чалавека. У гэтым плане ўсе дакументы,

падпісаныя цяперашнім прэзідэнтам, з'яўляюцца антынароднымі, антыканстытуцыйнымі і антызаконнымі».

Былы рэктар Гомельскага медінстытута прафесар Юры Бандажэўскі, пераследаваны ўладамі за свае даследаванні ўплыву малых доз радыяціі на здароўе людзей, асуджаны да турэмнага зняволення і прызнаны «Міжнароднай амністыйай» «взінем сумлення» (цяпер ён жыве і працуе ў Еўропе), па зразумелых прычынах не змог прысутнічаць на паседжанні «круглага стала», але даслаў свой выступ у пісмовым выглядзе. «Умяшанне беларускіх уладаў у працэсы аздараўлення дзяцей за мяжой варт расцэнваць як парушэнне правоў чалавека на абарону свайго здароўя, у прыватнасці, права асоб, пацярпелых ад Чарнобыльскай катастрофы, ахвяр Чарнобыльскай катастрофы, якое вымагае адэватнай ацэнкі і рэакцыі з боку Сусветнай супольнасці, у тым ліку аднаго з яе ініститутаў — Камітэта па правах чалавека Арганізацыі Аб'яднаных Нацый», — гаворыцца ў лісце прафесара Бандажэўскага.

Генадзь Грушавы з жalem адзначыў, што на ўказ прэзідэнта № 555 пакуль ніяк не адрэагавалі лідэры палітычных партый, Аб'яднаных дэмакратычных сіл. Выправіць становішча паабяцаў першы намеснік старшыні Партыі БНФ Вінцук Вячорка (сустарышня палітрайды АДС), які, дарэчы, быў мадэраторам гэтага «круглага стала». В. Вячорка выказаў меркаванне, што найбліжэйшым часам улады могуць «адкруціць» назад некалькі пунктаў гэтага ўказу і падаць гэта Захаду як яшчэ адзін крок на шляху лібералізацыі сітуацыі ў Беларусі. Палітык таксама не выключыў магчымасці, што чыноўнікі паспрабуюць узяць у свае руки ўсе гуманітарныя чарнобыльскія праграмы, уключна дзіцячы аздараўленчы адпачынок у замежжы. «У любых сваіх заявах нам трэба зрабіць акцэнт на тое, што толькі грамадзянская супольнасць, грамадскія арганізацыі ў Беларусі і ў Еўропе маюць патэнцыял і права займацца гэтай дзейнасцю», — падкрэсліў Вінцук Вячорка.

Удзельнікі «круглага стала» вырашылі звярнуцца да лідэраў усіх канфесій, якія ёсць у нашай краіне, каб тых паспрыялі паліглазніцу сітуацыі з дзіцячым аздараўленнем за мяжой. Таксама вырашана правесці абмеркаванні становішчы з дзіцячым аздараўленнем у забруджаных рэгіёнах, каб прыцягнуць да вырашэння гэтай проблемы і тых грамадзян, якіх гэтая проблема тычицца самым непасрэднім чынам. Па словах Вінцука Вячоркі, усе матэрыялы гэтага «круглага стала» будуць выдацься асобнай брошурай і разасланыя ў пацярпелыя ад радыяціі раёны Беларусі.

CHERNOBYL

«Чарнобыль»

ГРАМАДСТВА

6

► ПОШУКІ І ЗНАХОДКІ

БРАТЫ ШКЯЛЁНКІ: ПА РОЗНЫЯ БАКІ БЕЛАРУСІ

Сяргей Чыгрын

Пяць гадоў таму Беларускае гістарычнае таварыства ў Беластоку выпусціла кнігу гістарычных нарысаў славутага беларускага гісторыка і палітыка Міколы Шкялёнка (1899–1946) пад назвай «Беларусь і суседзі». Я меў да гэтай кнігі непасрэднае дачыненне, бо складаў яе, а таксама шмат гадоў збіраў інфармацыю пра Міколу Шкялёнка. Пошукі звестак пра таленавітага і мужнага сына нашай Бацькаўшчыны працягваю да сёняшніх дзён. І пошукі даюць плён.

Сёня на старонках «НЧ» я хачу расказаць пра новыя цікавыя факты з жыцця беларускага юрыста, гісторыка, публіцыста, культурнага і палітычнага дзеяча Міколы Шкялёнка, тым больш што такія факты і звесткі ёсць. Усе фотаздымкі, якія пропаную ўвазе чытачу газеты, друкуюцца ўпершыню.

З біографіі Міколы Шкялёнка

Мікола Шкялёнак нарадзіўся ў 1899 годзе ў вёсцы Пякоціна Міёрскага раёна Віцебскай вобласці. Скончыў юрыдычны факультэт Віленскага ўніверсітэта (1932), быў чесна звязаны з заходнебеларускім нацыянальным рухам — узначальваў Беларускі студэнцкі саюз, уваходзіў у кіраўніцтва Беларускага інстытута гаспадаркі і культуры, Беларускага нацыянальнага камітэта. У 1936 годзе разам з Вінцэнтам Гадлеўскім ён спрычыніўся да заснавання арганізацыі «Беларускі нацыянальны фронт». З 1940 года Мікола Шкялёнак знаходзіўся ў Берліне, там быў адным з арганізатораў Беларускага камітэта самапомочы ў Нямеччыне, рэдагаваў газету «Раніца». З лютага 1943 года працаваў у Мінску ў «Беларускай газеце», якую пасля забойства Уладзіслава Казлоўшчыка рэдагаваў, а са студзеня 1944 года стаў першым віцэ-прэзідэнтам Беларускай Цэнтральнай Рады. Прыймаў самы актыўны ўдзел у арганізацыі Другога Усебеларускага кангрэсу, дзе выступіў з дакладам «Аб прызнанні за няважныя пастановы ўраду СССР і бытой Польшчы, якія датычацца Беларусі, яе тэрыторыі і народу».

У 1945 годзе Міколу Шкялёнка ў Польшчы высадчылі савецкія органы бяспекі, вывезлі ў СССР, дзе ў 1946 годзе расстралілі.

Пра бацькоў і братоў

Бацькі Міколы Шкялёнка — Восіп Максімавіч і Аляксандра

Аляксандра Паўлаўна Шкялёнак (1879-1965) — маці Міколы Шкялёнка.

Мікола Шкялёнак (сядзіць крайні справа) з братамі Паўлам і Пятром, стрыечнай сястры Раісай і цёткай Кацярынай.

Аnton Maksimavich Shklyenok — родны дзядзька Mihola Shklyenka разам з жонка Кацярынай і дачкою Раісай. Прага, 1925 г.

Паўлаўна — мелі каля трыццаці гектараў прыватнай зямлі, трывалі дзве коней, сем кароў, авечак, свіней. Уласнымі сіламі ўсё гэта даглядаець яны не маглі, таму наймалі парабкаў. Бацька Восіп Максімавіч быў фізічна здаровым чалавекам. Але аднойчы ён прастудзіўся і памёр ад запалення лёгкіх. Дзяць мусіла выхойдзіць адна маці Аляксандра разам са свёрам (мужавым бацькам Максімам). Калі памёр бацька, старэйшаму сыну Міколу было толькі 13 гадоў. Маці, вельмі добная гаспаданя, карысталася ў вёсцы вялікай павагай. Яна працвіла 86 гадоў. І ўсё жыццё чакала сына Міколу, але так і не дачакала.

У бацькі Міколы Шкялёнка Восіпа было яшчэ два браты — Мікалай і Антон. Антон таксама быў здольны да навукі, ён вучыўся ў Курску і быў спецыялістам-землеўпарацькам. Калі Антона збраўлі ў войска, свой лёс ён звязаў з царской арміяй. Да служыўся да штабс-капітана царской арміі. Адным словам, быў белагвардзейцам і выступаў супраць савецкай улады. У 1920-х гадах з сям'ёй эміграваў у Чэхаславакію, дзе перад другой сусветнай вайной яму эмігранты-белагвардзейцы прысвоілі званне генерала. На радзіму з эміграцыі ніколі не прыязджала, але прыязджала яго жонка, казачы Кацярына Пракопаўна, і дачка Раіса. Магчыма, у 1930-х — пачатку 1940-х гадоў дзядзька Антон з Чэхаславакіі сустракаўся са сваім пляменнікам Міколам Шкялёнкам і дапамагаў яму фінансамі і выдаткоўваў грошы на беларускую справу. Мікола шчыра сябраваў з дзядзькам, перапісваўся з ім. На фотаздымку, які сёня публікуецца, напісаны: «На памяць дарагому пляменніку Колі ад родных: дзядзькі Антона Максімавіча, цёткі Кацярыны Пракопаўны і сяstrychki Raisy Antonaўny Shklyenok. 2 лютага 1925 года, Прага».

Як склаўся

1925

год

для

дзядзькі

Антона

Міколы

Шкялёнка

2 лютага

1925

года

для

дзядзькі

Антона

Міколы

Шкялёнка

2 лютага

1925

года

для

дзядзькі

Антона

Міколы

Шкялёнка

2 лютага

1925

года

для

дзядзькі

Антона

Міколы

Шкялёнка

2 лютага

1925

года

для

дзядзькі

Антона

Міколы

Шкялёнка

2 лютага

1925

года

для

дзядзькі

Антона

Міколы

Шкялёнка

2 лютага

1925

года

для

дзядзькі

Антона

Міколы

Шкялёнка

2 лютага

1925

года

для

дзядзькі

Антона

Міколы

Шкялёнка

2 лютага

1925

года

для

дзядзькі

Антона

Міколы

Шкялёнка

2 лютага

1925

года

для

дзядзькі

Антона

Міколы

Шкялёнка

2 лютага

1925

года

для

дзядзькі

Антона

Міколы

Шкялёнка

2 лютага

1925

года

для

дзядзькі

Антона

Міколы

Шкялёнка

2 лютага

1925

года

для

дзядзькі

Антона

Міколы

Шкялёнка

2 лютага

1925

года

для

дзядзькі

Антона

Міколы

Шкялёнка

2 лютага

1925

года

для

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

TV

8 СНЕЖНЯ, ПАНЯДЗЕЛАК

- 05.30** Документальны фільм «Дзікае паліванне» (Францыя).
06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 23.55 Навіны.
06.05, 07.05, 08.10 «Добрай раніцы, Беларусь!».
06.45, 07.45 Зона X.
07.30, 08.25, 11.50 Дзелавое жыццё.
08.20 Гатуем разам.
08.30 У свеце матараў.
09.05, 14.02 «Беларусь. Гісторыя Перамогі».
09.10 Nota Bene.
09.35 Здароўе.
10.05 Жаночае ток-шоў «Жыццё як жыццё». «Не нарадзіся прыгожай».
11.00 Меладраматичны серыял «Родныя людзі» (Украіна).
12.10 Меладрама «Чырвоны жэмчуг ка-хання» (Расія - Украіна).
13.45 «Эканоміка Беларусі». Відеафільм.
14.05 «Опера - Мадэрн». Канцэртная праграма.
15.15, 19.20 Навіны рэгіёна.
15.30 Культурная людзі.
16.00 Гульнявое шоў «Інтутыя».
16.50 Меладрама «Гарачы лёд» (Расія).
17.50 Меладраматичны серыял «Родныя людзі» (Украіна).
18.50, 01.00 Зона X. Крымінальная хроніка.
19.35 Арэна. Праграма аб спорце.
19.55 Ток-шоў «Ход у адказ».
21.00 Панарама.
21.50, 02.00 Ваенны дэтэктыў «Апостал» (Расія).
23.10 Трылер «Пасярэднік смерці» (Вялікабрытанія).
01.05 Дзень спорту.
01.20 Хакей для ўсіх.
02.50 Усе стыхі.
- 06.00, 06.30, 07.00, 07.30, 08.00, 08.30, 09.00** Нашы навіны.

- 06.05** АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».
09.05 Контуры.
10.10 «Дыханне планеты».
10.45 Ералаш.
11.00 Нашы навіны.
11.05 Навіны спорту.
11.10 «Кантрольны закуп».
11.50 «Малахаў+».
13.00 Нашы навіны.
13.05 Навіны спорту.
13.10 «Зразумець. Прабачыць».
13.50 «Модны прысуд».
15.00 «Згуба імперыі». Шматсер. фільм.
16.00 Нашы навіны.
16.10 Навіны спорту.
16.15 Прэм'ера АНТ: Рэаліці-шоў «Пасаг для нявесты».
17.20 «Карт за жартам».
18.00 Нашы навіны.
18.15 Навіны спорту.
18.20 Камедыйны серыял «Хто ў хаце гаспадар?», 2005 год.
19.00 Чакай мянэ.
20.00 Час.
20.30 Нашы навіны.
21.00 Навіны спорту.
21.05 Ток-шоў «Выбар».
22.00 «След». Шматсерыйны фільм.
22.55 Нашы навіны.
23.10 Навіны спорту.
23.15 «Футбол. Чэмпіянат Бразіліі».
01.15 Нашы навіны.
01.30 Навіны спорту.
- 06.00** «24 гадзіны».
06.10 «Мінчышына».
06.20 «Раніца. Студыя добра гастро».
07.30 «24 гадзіны».
07.40 «Раніца. Студыя добра гастро».
08.30 «Тыдзень». Інфармацыйна-аналітычная праграма.
09.30 «Вялікі сінданак».
10.00 «Пляц гісторый».
10.30 «24 гадзіны».
10.40 «Наша справа».
10.50 «Жыццё працігаецца». Тэленавэла.

- 11.45** «Багатая і каханая». Серыял.
12.35 «Ваенная таямніца».
13.30 «24 гадзіны».
13.50 «Мая хата».
14.20 «Здаровае дзяцінства».
14.35 «Крутыя рабяты». Народнае шоў. Пайфінал.
15.35 «Я - вандроўца».
16.00 «Культурнае жыццё».
16.30 «24 гадзіны».
16.50 «Спартовы тыдзень».
17.20 «Мінчышына».
17.30 «Званая вячэр».
18.25 «Багатая і каханая». Серыял.
19.30 «24 гадзіны».
20.00 «Сталічны падрабязнасці».
20.10 «СТБ-спорт».
20.15 «Добры вечар, маляня».
20.25 Фільм «Інфант». Расія, 2006г.
22.30 «24 гадзіны».
22.55 «СТБ-спорт».
23.00 «Салдаты. Новы прызыў». Серыял.
00.05 «Закон і крымінал».
00.10 «Крутыя рабяты». Дзённік.
00.20 «Сталічны футбол».
00.50 «Гучная справа».

- 07.00** Добрай раніцы, Расія!
09.05 Фільм «Арыфметыка кахання».
10.30 «Ранішня пошта».
11.00 Весткі.
11.25 Пакой смеху.
12.25 Фільм «За што?». 1991 г. 1-я серыя.
13.50 Навіны - Беларусь.
14.00 Весткі.
14.20 «Словам адзіным». Уладзімір Дудзін-цаў. Документальны фільм.
15.15 «Кулагін і партнёры».
15.50 Суд ідзе.
16.50 Навіны - Беларусь.
17.00 Весткі.
17.25 «Сумленны дэтэктыў».
17.55 «Жанчына без мінулага». Тэлесерыял.
18.50 Навіны - Беларусь.
19.00 Весткі.
19.37 Серыял «Вядзьмарскае каханне».
20.40 Тэлесерыял «Сустрэчна паласа».
21.50 Тэлесерыял «Жанчыны ў гульні без правіў». Расія, 2004 г.
22.50 Навіны - Беларусь.
23.00 «Весткі+».
23.20 «Кулагін і партнёры».
23.55 «Лечкі-лавачкі» Лідзія Шукшыной». Документальны фільм.
00.45 Заканчэнне эфіру.

- 06.00** Сёння.
06.05 Канал «Сёння раніцай».
08.45 «Надзвычайнае здарэнне. Расследа-ванне».
09.05 «Сёння. Выніковая праграма».
10.00 Сёння.
10.25 «Кулінарны пайдынак».

9 СНЕЖНЯ, АЎТОРАК

- 05.10** Дэтэктыўны серыял «Таямніцы следства-2» (Расія).
06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 23.55 Навіны.
06.02, 07.05 Прэс-агляд.
06.05 Дзень спорту.
06.15, 07.10, 08.10 «Добрай раніцы, Беларусь!».
06.45, 07.45 Зона X.
07.30, 08.30, 11.50 Дзелавое жыццё.
08.20 Гатуем разам.
08.35 Арэна. Праграма аб спорце.
09.05, 13.55 «Беларусь. Гісторыя Перамогі».
09.10 Дэтэктыўная меладрама «Монтэкрэсты» (Расія).
10.05 Меладрама «Гарачы лёд» (Расія).
11.00 Серыял «Родныя людзі» (Украіна).
12.10 Гадзіна суду. Справы сямейныя.
13.05 Тэлесерыял «Адчайныя хатнія гаспадын-2» (ША).
14.05 Ток-шоў «Ход у адказ».
15.15, 19.20 Навіны рэгіёна.
15.25 Відеафільм АТН «Пастаўскія фарбы» цыкла «Зямля беларуская».
15.40 Дэтэктыўны серыял «Таямніцы следства-2» (Расія).
16.45 Меладрама «Гарачы лёд» (Расія).
17.45 Меладраматичны серыял «Родныя людзі» (Украіна).
18.50, 00.00 Зона X. Крымінальная хроніка.
19.30 Сфера інтарсэй.
19.55 Дэтэктыўная меладрама «Монтэкрэсты» (Расія).
21.00 Панарама.
21.35 Футбол. Ліга чэмпіёнаў УЕФА. Анартосіс - Панацінаікі. Прамая трансляцыя.
23.40 Дзень спорту.
00.10 Футбол. Ліга чэмпіёнаў УЕФА. Агляд дня.
01.20 Футбол. Ліга чэмпіёнаў УЕФА. Група-вы этап. Рома - Бардо.
- 06.00, 06.30, 07.00, 07.30, 08.00, 08.30, 09.00** Нашы навіны.

- 06.05** АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».
09.05 Чакай мянэ.
09.50 «Кашпірскі супраць Чумака».
11.00 Нашы навіны.
11.05 Навіны спорту.
11.10 «Адзін супраць усіх».
12.00 «Малахаў+».
13.00 Нашы навіны.
13.05 Навіны спорту.
13.10 «Зразумець. Прабачыць».
13.50 «Модны прысуд».
15.00 «Згуба імперыі». Шматсер. фільм.
16.00 Нашы навіны.
16.10 Навіны спорту.
16.15 «Агонь кахання». Шматсер. фільм.
17.10 «Хай кажуць» з Андрэем Малахавым.
18.00 Нашы навіны.
18.15 Навіны спорту.
18.20 Камедыйны серыял «Хто ў хаце гаспадар?», 2005 год.
19.00 «Тыдзень». Інфармацыйна-аналітычная праграма.
20.00 Час.
20.30 Нашы навіны.
21.00 Навіны спорту.
21.05 «Сінія ноч»». Шматсерыйны фільм.
22.15 «След». Шматсер. фільм. 214-я серыя.
23.10 Нашы навіны.
23.25 Навіны спорту.
23.30 «Застаца ў жывых». Шматсер. фільм.
00.25 «Не жадаю ажаніцца».
01.25 Нашы навіны.
01.40 Навіны спорту.
- 06.00** «24 гадзіны».
06.10 «Мінчышына».
06.20 «Закон і крымінал».
06.25 «Раніца. Студыя добра гастро».
07.30 «24 гадзіны».
07.40 «Раніца. Студыя добра гастро».
08.35 Фільм «Інфант». Расія, 2006 г.
10.30 «24 гадзіны».
10.50 «Крутыя рабяты». Дзённік.
11.45 «Багатая і каханая». Серыял.
12.35 «Ваенная часіна».
13.30 «24 гадзіны».
14.20 «Здаровае дзяцінства».
14.35 «Крутыя рабяты». Народнае шоў. Пайфінал.
15.10 «Мая хата».
16.05 «Задзінства».
17.00 Смачна з Барысам Бурдой.
18.25 «Багатая і каханая». Серыял.
19.30 «24 гадзіны».
20.00 «Сталічны падрабязнасці».
20.10 «СТБ-спорт».
20.15 «Добры вечар, маляня».
20.30 «Аўтапанарама».
20.50 «Шырокая рака». Серыял.
22.00 «Рэпард СТБ».
22.30 «24 гадзіны».
22.55 «СТБ-спорт».
23.00 «StartUp!» Тэлегульнія.
23.20 «Салдаты. Новы прызыў». Серыял.
00.25 «Закон і крымінал».
00.30 «Крутыя рабяты». Дзённік.
00.40 «Рэактыўны бокс».
01.10 «Надзвычайныя гісторый».
- 06.55** Ранішня падзарадка.
07.55 Смачна з Барысам Бурдой.
08.25 Серыял «Мая. Тайговы раман».
09.20 У гэты дзень.
09.25 Гадзіна суду з Паўлам Астахавым.
10.15 Серыял «Сладчыніца» (Мексіка).
11.30 «Сталічны футbold».
12.10 Гаспадар.
12.40 Серыял «Адплата за грахі» (Расія).
13.30 «Бухта капітанаў».
14.30 Мультсерыял «Сонік Ікс» (Японія).
14.55 Пазакласная гадзіна.
15.05 Гіпноз.
16.00 Гадзіна суду з Паўлам Астахавым.
16.50 Смачна з Барысам Бурдой.
17.30 Серыял «Салдаты. Новы прызыў». Серыял.
00.25 «Закон і крымінал».
00.30 «Крутыя рабяты». Дзённік.
00.40 «Рэактыўны бокс».
01.10 «Надзвычайныя гісторый».
- 06.55** Ранішня падзарадка.
07.55 Смачна з Барысам Бурдой.
08.25 Серыял «Мая. Тайговы раман».
09.20 У гэты дзень.
09.25 Гадзіна суду з Паўлам Астахавым.
10.15 Серыял «Сладчыніца» (Мексіка).
11.30 «Сталічны футbold».
12.10 Гаспадар.
12.40 Серыял «Адплата за грахі» (Расія).
13.30 Мультсерыял «Сонік Ікс» (Японія).
14.55 Пазакласная гадзіна.
15.10 Бітва экстрасенсаў.
16.05 Гадзіна суду з Паўлам Астахавым.
17.00 Смачна з Барысам Бурдой.
17.30 Серыял «Сладчыніца» (Мексіка).
18.35 Навіны культуры.
18.50 Серыял «Мая. Тайговы раман».
20.05 Беларуская часіна.
21.05 Калыханка.
21.30 Серыял «Ад'ютант яго высакарод-насці» (СССР). 2-я серыя.
21.30 «Багатая і каханая». Серыял.
22.35 «Гучная справа».
23.10 Спорт-кард.
<b

10 СНЕЖНЯ, СЕРАДА

05.10 Дэтэктыўны серыял «Таямніцы следства-2» (Расія).

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 23.55 Навіны.

06.02, 07.05 Прэс-агляд.

06.05 Дзень спорту.

06.15, 07.10, 08.10 «Добрай раніцы, Беларусь!».

06.45, 07.45 Зона X.

07.30, 11.50 Дзелавое жыццё.

08.20 Гатум разам.

08.35 Сфера інтэрсаў.

09.05, 14.55 «Беларусь. Гісторыя Перамогі».

09.10 Дэтэктыўная меладрама «Монтэкрыста» (Расія).

10.05 Меладрама «Гарачы лёд» (Расія).

11.00 Серыял «Родныя людзі» (Украіна).

12.10 Гадзіна суду. Справы сямейныя.

13.05 Тэлесерыял «Адчайныя хатнія гаспадыні-2» (ЗША).

13.55 Альманах вандраванняў.

14.25 Моладзеўны серыял «Клініка» (ЗША).

15.15, 19.20 Навіны рэгіёна.

15.25 Храніальна-дакументальны цыкл «Нябачны фронт» (беларусь).

15.40 Дэтэктыўны серыял «Таямніцы следства-3» (Расія).

16.40 Меладрама «Гарачы лёд» (Расія).

17.45 Меладраматычны серыял «Родныя людзі» (Украіна).

18.50, 00.00 Зона X. Крыміナルная хроніка.

19.30 Зямельнае пытанне.

19.55 Дэтэктыўная меладрама «Монтэкрыста» (Расія).

20.50 «Спортлато 5 з 36». Забаўляльнае шоў.

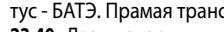
21.00 Панарама.

21.35 Футбол. Ліга чэмпіёнаў УЕФА. Ювенатус - БАТЭ. Прамая трансляцыя.

23.40 Дзень спорту.

00.10 Футбол. Ліга чэмпіёнаў УЕФА. Аглюд днія.

01.30 Футбол. Ліга чэмпіёнаў УЕФА. Дына-ма (Кіев) - Фенербахче.

06.00, 06.30, 07.00, 07.30, 08.00, 08.30, 09.00 Навіны.

06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».

09.05 «Рудая». Шматсерыйны фільм.

10.00 «Сіняя ночы». Шматсерыйны фільм.

11.00 Нашы навіны.

11.05 Навіны спорту.

11.10 «Кантрольны закуп».

11.50 «Малахай+».

13.00 Нашы навіны.

13.05 Навіны спорту.

13.10 «Зразумець. Прабачыць».

13.50 «Модны прысуд».

15.00 Шматсерыйны фільм «Ключы ад смерці».

16.00 Нашы навіны.

16.10 Навіны спорту.

16.15 «Агонь кахання». Шматсерыйны фільм.

17.10 «Хай кажуць» з Андрэем Малахавым.

18.00 Нашы навіны.

18.15 Навіны спорту.

18.20 Камедыйны серыял «Хто ў хаце гаспадар?», 2005 год.

18.55 Прэм'ера. «Рудая». Шматсерыйны фільм.

20.00 Час.

20.30 Нашы навіны.

21.00 Навіны спорту.

21.05 «Сіняя ночы». Шматсерыйны фільм.

22.15 «След». Шматсерыйны фільм. 215-я серыя.

23.10 Нашы навіны.

23.25 Навіны спорту.

23.30 «Застаца ў жывых». Шматсерыйны фільм.

00.25 Тэорыя неверагоднасці. «Каханне і сказ».

01.25 Нашы навіны.

01.40 Навіны спорту.

06.00 «24 гадзіны».

06.10 «Міншчына».

06.20 «Закон і крымінал».

06.25 «Раніца. Студыя добра га настрою».

07.30 «24 гадзіны».

07.40 «Раніца. Студыя добра га настрою».

08.30 «Аўтапанарама».

08.50 «Шырокая рака». Серыял.

09.50 «Відавочнік» прадстаўляе: самае смешнае».

10.00 «Пляц гісторый».

10.30 «24 гадзіны».

10.40 «Крутыя рабяты». Дзённік.

11.35 Пасоўванне +.

12.05 Спорт-кард.

12.30 Баявік «Навальнічныя вароты» (Расія). 2-я серыя.

13.25 Серыял «Адплаты за грахі» (Расія).

14.15 Мультфільм.

14.45 Мультсерыял «Сонік Ікс» (Японія).

15.10 Пазакласная гадзіна.

15.20 «Касамоплітэн». Відэаверсія.

16.10 Гадзіна суду з Паўлам Астахавым.

17.00 Смачна з Барысам Бурдой.

17.30 Серыял «Спадчынніца» (Мексіка).

06.55 Ранішняя падзарадка.

07.55 Смачна з Барысам Бурдой.

08.20 Серыял «Мія. Тайговы раман» (Расія).

09.20 У гэты дзень.

09.25 Гадзіна суду з Паўлам Астахавым.

10.10 Серыял «Сладчынніца» (Мексіка).

11.05 Свая музыка.

11.35 Пасоўванне +.

12.05 Спорт-кард.

12.30 Баявік «Навальнічныя вароты» (Расія). 2-я серыя.

13.25 Серыял «Адплаты за грахі» (Расія).

14.15 Мультфільм.

14.45 Мультсерыял «Сонік Ікс» (Японія).

15.10 Пазакласная гадзіна.

15.15 Танцы без правіл.

15.20 Баявік «Навальнічныя вароты» (Расія). 3-я серыя.

16.10 Гадзіна суду з Паўлам Астахавым.

17.00 Смачна з Барысам Бурдой.

17.30 Серыял «Сладчынніца» (Мексіка).

18.35 Навіны культуры.

18.50 Серыял «Мія. Тайговы раман» (Расія).

19.30 Навіны культуры.

20.05 Беларуская часіна.

21.10 Калыханка.

21.30 Серыял «Ад'ютант яго высакароднасці» (СССР). 3-я серыя.

20.05 Беларуская часіна.

21.10 Калыханка.

21.30 Серыял «Ад'ютант яго высакароднасці» (СССР). 3-я серыя.

20.05 Беларуская часіна.

21.10 Калыханка.

21.30 Серыял «Ад'ютант яго высакароднасці» (СССР). 3-я серыя.

20.05 Беларуская часіна.

21.10 Калыханка.

21.30 Серыял «Ад'ютант яго высакароднасці» (СССР). 3-я серыя.

20.05 Беларуская часіна.

21.10 Калыханка.

21.30 Серыял «Ад'ютант яго высакароднасці» (СССР). 3-я серыя.

20.05 Беларуская часіна.

21.10 Калыханка.

21.30 Серыял «Ад'ютант яго высакароднасці» (СССР). 3-

12 СНЕЖНЯ, ПЯТНІЦА

05.10 Дэтэктывны серыял «Таямніцы следства-3» (Расія).

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 23.55

Навіны.

06.02, 07.05 Прэс-агляд.

06.05 Дзень спорту.

06.15, 07.10, 08.10 «Добрай раніцы, Беларусь!».

06.45, 07.45 Зона X.

07.30, 11.50 Дзелавое жыццё.

08.20 Гатуем разам.

08.35 Сфера інтарэса.

09.05, 14.55 «Беларусь. Гісторыя Перамогі».

09.10 Дэтэктывна меладрама «Монтэкрыста» (Расія).

10.05 Меладрама «Гарачы лёд» (Расія).

11.00 Меладраматычны серыял «Родныя людзі» (Украіна).

12.10 Гадзіна суду. Справы сямейныя.

13.05 Тэлесерыял «Адчайныя хатнія гаспадыні-2» (ЗША).

13.50 Шпілька.

14.25 Моладзеў камедыйны серыял «Кініка» (ЗША).

15.15, 19.20 Навіны рэгіёна.

15.25 Хранікальна-дакументальны цыкл «Нябачны фронт» (Беларусь).

15.40 Дэтэктывны серыял «Таямніцы следства-3» (Расія).

16.45 Жаночае ток-шоў «Жыццё як жыццё». «Мой муж - алакаголік».

17.50 Серыял «Родныя людзі» (Украіна).

19.30 Зона X. Вынікі тыдня.

19.55 Дэтэктывна меладрама «Монтэкрыста» (Расія).

21.00 Панарама.

21.50 Фантастычны серыял «Героі» (ЗША).

23.45 Дэтэктывны трэйлер «Дашчэнту» (ЗША).

01.35 Дзень спорту.

01.45 Моладзеў камедыйны серыял «Кініка» (ЗША).

06.00, 06.30, 07.00, 07.30, 08.00, 08.30, 09.00

Нашы навіны.

06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».

09.05 «Рудая». Шматсерыйны фільм.

10.00 «Сіней ночі». Шматсерыйны фільм.

11.00 Нашы навіны.

11.05 Навіны спорту.

11.10 «Кантрольны закуп».

11.50 «Малахай+».

13.00 Нашы навіны.

13.05 Навіны спорту.

13.10 «Зразумець. Прабачыць».

13.50 «Модны прысуд».

15.00 Шматсер. фільм «Ключы ад смерці».

16.00 Нашы навіны.

16.10 Навіны спорту.

16.15 «Агонь кахання». Шматсер. фільм.

17.15 «Хай кажуць» з Андрэем Малахавым.

18.00 Нашы навіны.

18.15 Навіны спорту.

18.20 «Злачынствы стагоддзя».

18.55 Поле чудаў.

20.00 Час.

20.30 Нашы навіны.

21.00 Навіны спорту.

21.05 «Вялікая розніца».

22.10 Прэм'ера. Фільм «Плюс адзін».

01.10 «Наша Belarusia».

01.40 Нашы навіны.

01.55 Навіны спорту.

06.00 «24 гадзіны».

06.10 «Міншчына».

06.20 «Закон і крымінал».

06.25 «Раніца. Студыя добра га настрою».

07.30 «24 гадзіны».

07.40 «Раніца. Студыя добра га настрою».

08.30 «Аўтапанарама».

08.50 «Шырокая рака». Серыял.

09.50 «Відавочнік» прадстаўляе: самае смешнае».

10.00 «Пляц гісторый».

10.30 «24 гадзіны».

10.40 «Крутые работы». Дзённік.

10.50 «Жыццё працягаеца». Тэленавэла.

11.05 Камедыя «Жаніх з таго свету».

12.00 «Апошняя вясна Расіслава Плята».

13.00 Тэлечасопіс «Саюз».

13.30 Чэмпіёны КВЗ. «Па-за гульней».

15.00 Да 80-годдзя Леаніда Быкава .»Усмешка маэстра».

16.00 Нашы навіны.

16.10 Навіны спорту.

16.15 Суботні «Ералаш».

16.55 АНТ прадстаўляе: «Адзін супраць усіх».

18.00 «Міс свету - 2008». Трансляцыя з Йоханнесбурга (ПАР).

20.30 Нашы навіны.

21.00 Навіны спорту.

21.05 «Ледніковы перыяд».

00.25 «Пражэктарпэрсыхітан».

01.05 Што? Дзе? Калі?

07.05 «Анфас».

07.20 «Агенцтва 2». Камедыйны серыял.

07.50 Фільм-казка «Жыл-быў адзін кароль». Чэхаславакія, 1955г.

09.30 «Мая хата».

10.00 «Кроکі да поспеху».

11.00 «Мінск і мінчане».

11.30 «Каханне Маё».

13.30 «Прачечная».

12.35 «Новыя падарожжы дылэтанта».

13.10 Фільм «Вязень замка іф». СССР, 1988г.

1-я серыя.

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботня раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 «Шчаслівый разам». Камедыйны серыял.

09.40 «Здароўе».

10.25 «Смак».

11.45 «Багатая і каханая». Серыял.

12.35 «Прыватны гісторыі».

13.30 «24 гадзіны».

13.50 «Асабісты інтарэс».

14.20 «Крутые работы». Дзённік.

14.30 «Элен і работы -2». Моладзеў камедыя.

15.30 «Салдаты. Новы прызыў». Серыял.

16.30 «24 гадзіны».

16.50 «Гарачы лёд».

17.20 «Міншчына».

17.30 «Званая вячара».

18.25 «Багатая і каханая». Серыял.

19.30 «24 гадзіны».

20.00 «Сталічны падрабязнасці».

20.10 «СТБ-спорт».

20.15 «Добры вечар, маляня».

20.35 Фільм «Хлопец з белай ракі». ЗША, 1999г.

22.30 «24 гадзіны».

22.55 «СТБ-спорт».

23.00 «Відъзмо-невідъзмо». Аггляд міжнароднага шоў-бізнесу.

23.45 Фільм «Ашалелая сабакі». ЗША, 1992г.

07.00 Добрай раніцы, Расія!

09.10 Серыял «Вядзьмарскае каханне», 2008 г.

10.05 Тэлесерыял «Сустрэчна паласа», 2008 г.

11.00 Весткі.

</

14 СНЕЖНЯ, НЯДЗЕЛЯ

06.50 Моладзевы серыял «Сэрца акіяня» (Францыя).

07.15 Меладрама «Дзяўчынка з горада» (СССР).

08.30 Альманах вандраванняў.

09.00, 12.00, 15.00 Навіны.

09.05, 12.10 «Беларусь. Гісторыя Перамоўгі».

09.10 Арсенал.

09.40 Камедыйны серыял «Як сказаў Джым» (ЗША).

10.10 Культурныя людзі.

10.50 Усе стыхі.

11.25 У свеце матараў.

12.15 Камедыйная меладрама «Дзеци Дон Кіхота» (СССР).

13.55 «будні чэмпіёнаў». Спартовыя танцы.

14.25 «Прабач мяне». Відэафільм АТН.

15.10 Навіны рэгіёна.

15.30 Nota Bene.

16.00 КВЗ. 1/2 фіналу Еўралігі. 2-я гульня.

17.50 Суперлото.

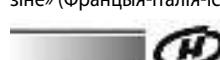
18.50 Прэм'ера. Авантурная меладрама «Аферысты» (Расія-Украіна).

20.35 «Спортлато 5 з 36». Забаўляльнае шоў.

21.00 «Панарама тыдня».

22.35 Футбол. Ліга чэмпіёнаў. Відэачасопіс.

23.05 Психалагічная драма «Мора ўсярэдзіне» (Францыя-Італія-Іспанія).

07.00 АНТ прадстаўляе: «Нядзельная раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Нядзельная пропаведзь.

09.20 «Шчаслівая разам». Камедыйны серыял.

09.55 «Шалапутныя нататкі».

10.15 Пакуль усе дома.

11.05 Фазэнда.

11.40 Разумніцы і разумнікі.

12.25 АНТ прадстаўляе: «Ранішня пошта».

13.05 «Дарослья казкі аб жывёлах». Дакументальны фільм.

13.35 «Зваротны адлік».

14.05 «Хвіліна славы».

16.00 Нашы навіны.

16.15 Навіны спорту.

16.20 АНТ прадстаўляе: «Міжнародная панарама».

16.40 Тэорыя неверагоднасці.

17.25 Нядзельны «Ералаш».

17.35 Прэм'ера. «Агульнайная тэрапія». Шматсерыйны фільм. 12-я серыя. Заключальная.

18.40 Прэм'ера АНТ: Рэаліці-шоў «Пасаг для нявесты».

20.00 Контуры.

21.05 АНТ прадстаўляе: «Дыханне планеты».

21.40 Прэм'ера. «Апошні герой: Забытыя ў раі».

22.55 Фільм «Вяртанне».

01.05-01.40 «Камедзі Клаб».

07.20 «Агенцтва 2». Камедыйны серыял.

07.45 Фільм «Хлопец з белай ракі». ЗША, 1999г.

09.25 «Аўтапанарама».

09.55 «Відавочнік» прадстаўляе: самае смешнае».

10.50 «Вялікі сняданак».

11.30 «Каханне Маё». Камедыйны серыял.

12.35 «Добры дзень, доктар!».

13.10 Фільм «Вязень замка Іф». СССР, 1988г. 2-я серыя.

14.40 «Дарагая перадача».

15.00 «Культурнае жыццё».

15.30 «Прыватная гісторыя».

16.30 «24 гадзіны».

16.50 «Уваскресенне класікі». Дыялогі аб музыцы.

17.55 «Фантастычны гісторыі».

19.00 «Аўтапанарама».

19.30 «Тыдзень». Інфармацыйна-аналітычна праграма.

20.30 Фільм «Ход каралевай». Германія-ЗША, 1992 г.

22.45 «Спартовы тыдзень».

23.15 СТБ прадстаўляе: група «Лепрыканцы» - «Канцэрт «Без даты».

00.35 «Сакрэтныя матэрыялы». Серыял.

07.40 Дабравест.

08.05 Mіr вашай хаче.

08.20 Бухта капітанаў.

09.00 Наша плацёрачка.

10.15 Прыгодніці мультфільм «Тагер: Джып, які жадаў лётаць» (ЗША).

11.20 Медычныя таемніцы.

11.55 Біятлон. Кубак свету. Эстафета. Мужчыны. Прамая трансляцыя.

13.40 Пасоўванне +.

14.00 Слова пісменніка.

14.25 «Спявай, душа. by». Ансамбль «Выцінанка» (г. Столін).

15.10 Біятлон. Кубак свету. Эстафета. Жанчыны. Фінал. Прамая трансляцыя.

16.50 «Спорт, спорт, спорт...».

17.25 Гандбол. Чэмпіянат Еўропы. Жанчыны. Фінал. Прамая трансляцыя.

20.20 Тэлебарометр.

20.40 Правы чалавека.

20.55 Прэм'ера. Меладрама «Калі я быў спеваком» (Францыя).

23.10 Свята музыка.

23.40 Хакей. Адкрыты чэмпіянат Беларусі. Экстралігі. Керамін (Мінск) - Металург (Жлобін).

01.35 Пасоўванне +.

07.00 «Здабытак рэспублікі».

07.15 Экранізацыя рамана «Чырвонае і чорнае». 1976 г. 4-я серыя.

08.25 Мультфільмы. «Гаршчок смеху

«»Вожык і дзяўчынка». Курдана ў клетачку».

08.50 «Студыя Здароўе».

09.25 «Дзяжурны па краіне».

10.25 «Гарадок». Дайджест. Забаўляльная праграма.

11.00 Весткі.

11.10 «Сам сабе рэжысёр».

12.05 Прэм'ера. «Асцярожна, мозг!». Дакументальны фільм.

13.00 Дээкткы «Марш Турэцкага-3. Фільм 2. «Залаты стрэл». 2 серыя.

14.00 Весткі.

14.15 Прыгодніці фільм «Гардэмарыны - 3». 1992 г.

16.20 Прэм'ера. «Смяяцца дазваліяцца».

Гумарыстычна праграма.

18.25 «Сумленны дээткыў».

19.00 Весткі тыдня.

20.05 Фільм «Вяртанне блуднага таты». 2006 г.

22.10 Прэм'ера. «Імя Расія».

23.20 Вострасюжэтны фільм «Амерыкэн бой». 1992 г.

01.25 Заканчэнне эфру.

07.30 Мультфільмы.

08.00 Сёння.

08.15 «Дзікі свет».

08.45 «Іх наравы».

09.20 «Амо дома!».

10.00 Сёння.

10.20 «Надзвычайнае здарэнне. Агляд за тыдзень».

10.50 «Quattroruote». Праграма пра аўтамабілі.

11.25 «Аўгітары».

12.00 «Дачны адказ».

13.00 Сёння.

13.20 «Крамлёўская пахаванні».

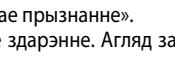
14.10 Крымінальная камедыя «Бастар».

16.00 Сёння.

16.25 «Барацьба за ўласнасць».

17.00 Дээкткыўны серыял «Злачынства будзе раскрыта».

19.00 «Сёння. Выніковая праграма».

20.00 «Чыстасардэчнае признанне».

ЦІКАВА

ПАСЛЯ ДАЛАЙ ЛАМЫ

Іван БІЧ

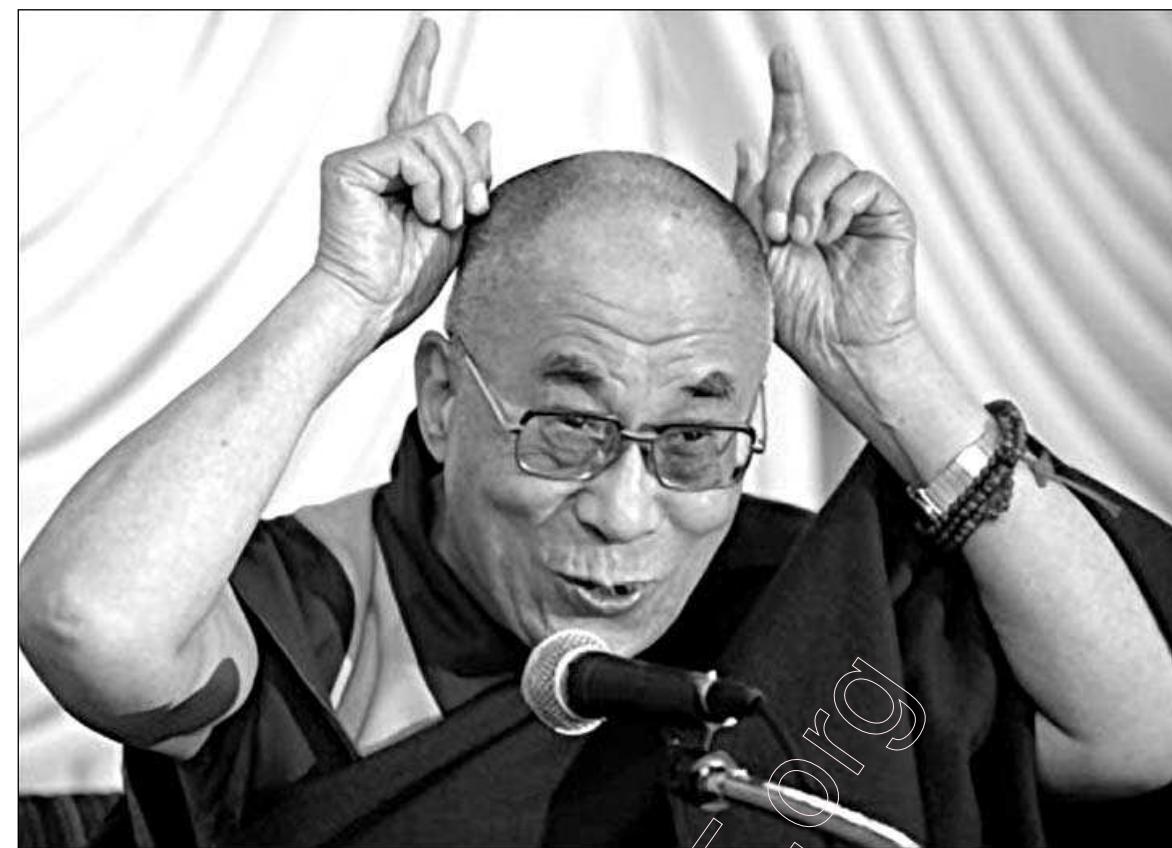
У Дхарамсале, што на поўначы Індыі, закончыліся зборы тыбецкай эміграцыі, узельнікі якіх абмеркавалі перспектывы руху за незалежнасць краю.

Усяго ў мерапрыемстве ўдзельнічалі 660 прадстаўнікоў розных арганізацый і грамад. Яны прадстаўлялі прыблізна 15 палітычных платформ, якія існуюць зараз у тыбецкім руху.

Галоўным пунктам у павесці дnia было абмеркаванне новай сітуацыі, у якой тыбецкі рух апынуўся пасля краху курсу так званага «Сярэдняга шляху». Прынцыпы курсу «Сярэдняга шляху» былі сформуліраваныя Далай Ламай у 1987 годзе ў Страсбургскай заяве. Яе сутнасць — барацьба за незалежнасць Тыбету павінна ісці выключна мірным шляхам. Больш за тое, Далай Лама не выключаў гатоўнасці адмовіца ад лозунгу патрабавання поўнай дзяржаўнасці ў абмен на шырокую нацыянальна-культурную аўтаномію для Тыбету ў складзе Кітайскай народнай рэспублікі (КНР).

З тых часоў эмігранцкі ўрад спрабуе весці з Пекінам дыялог. Аднак некалькі тыдняў таму на ідэі перамоваў быў пастаўлены крыж. Эмікар тыбетцаў, які адказваў за сакрэтныя перамовы з кітайцамі, вярнуўся з КНР, дзе яго адкрытым тэкстам інфармавалі: кітайскі бок прыпыняе ўсялякія кансультатацыі з тыбецкай эміграцыяй. Праз некаторы час Далай Лама звярнуўся да сяброў дыяспары з заявай, у якой прызнаў правал прапанаванай калісці тактыкі. Ён таксама заклікаў прадстаўнікоў дыяспары сабрацца і абмеркаваць перспектывы руху.

Зборам папярэднічала апытаць сяброў эміграцыі — як яны ставяцца да курсу «Сярэдняга шляху». Было апытана 17 тысяч чалавек. З іх восем тысяч заявілі, што готовыя падтрымаць любую палітыку, калі яе праводзіць Далай Лама. Пяць тысяч выказаліся супраць таго,

каб рабіць ідэю незалежнасці адмовіца ад лозунгу патрабавання поўнай дзяржаўнасці ў абмен на шырокую нацыянальна-культурную аўтаномію для Тыбету ў складзе Кітайскай народнай рэспублікі (КНР).

Палеміка на канферэнцыі ў Дхарамсале была вельмі гарачай. Надзвычай актыўна паводзіла сябе апазіцыя, прадстаўленая групоўкамі «Тыбецкі моладзеўцы кангрэс» (TYC) і «Студэнты за вольны Тыбет».

TYC быў заснаваны ў 1970 годзе з падачы Далай Ламы, аднак з часам аб'яднаў яго праціўнікаў, якія выступаюць за больш радыкальныя формы барацьбы. Не дзённа, што рэакцыя на прыняцце Страсбургскай заявы стала чыстка апарату тыбецкай адміністрацыі ад сяброў TYC, якім не падабаўся пацыйфіцкі характар курсу Сярэдняга шляху. Старшыня «Тыбецкага моладзеага кангрэсу» не выключае правядзенне дзеячынстваў супраць арганізацій актыўніцтва. Стан рэчаў змянілі падзеі апошняй вясны. Арганізацыі ігнаравалі заклік Далай Ламы не выкарыстоўваць тэму Алімпіяды, якая мела адбыцца ў Пекіне, у палітычных мэтах. Наадварот, яны сталі ініцыятарамі сусветных пратэстуў супраць ритуалу пераносу алімпійскага факела. Кампанія мела вялікі рэзултат.

Алімпійская пратэсты ўзнялі рэйтинг апазіцыі Далай Ламе. Галоўна патрабаванне гэтай фракцыі — ніякіх кампромісаў у пытанні права тыбетцаў на незалежнасць. На думку радыкалаў,

рончай рух моладзі за права тыбетцаў. Арганізацыя вядомая сваімі відовішчнымі тэатральнымі акцыямі. Напрыклад, актыўісты неяк павесілі транспарант з заклікам надаць Тыбету свабоду на Вялікай кітайскай сцяне.

Доўгі час «Тыбецкі моладзеўцы кангрэс» і «Студэнты за вольны Тыбет» знаходзіліся ў цене палітыкі Далай Ламы, якога ахвотна падтрымлівалі вядомыя грамадскія і культурныя дзеячы. Стан рэчаў змянілі падзеі апошняй вясны. Арганізацыі ігнаравалі заклік Далай Ламы не выкарыстоўваць тэму Алімпіяды, якая мела адбыцца ў Пекіне, у палітычных мэтах. Наадварот, яны сталі ініцыятарамі сусветных пратэстуў супраць ритуалу пераносу алімпійскага факела. Кампанія мела вялікі рэзултат.

Алімпійская пратэсты ўзнялі рэйтинг апазіцыі Далай Ламе. Галоўна патрабаванне гэтай фракцыі — ніякіх кампромісаў у пытанні права тыбетцаў на незалежнасць. На думку радыкалаў,

толькі праз сталы ціск на Пекін можна дасягнуць нейкіх зменаў.

Наколькі ім удалося паўплываць на перспектывы мадэлі тыбецкага супраціву, будзе вядома ў сакавіку, калі ў той жа Дхарамсале збярэцца эміграцыйны парламент і на базе матэрыялаў канферэнцыі прыме нешта накшталт праекту канцепцыі тыбецкага руху на бліжэйшы час.

Хаця афіцыйна большасць дэлегатаў падтрымала ідэю палітыкі «Сярэдняга шляху», як заявіў старшыня парламенту, шмат дэлегатаў канферэнцыі заклікалі, каб урад выступіў з ультыматумам на адрес Пекіну. Галоўны пасыл — калі Пекін не вернецца за стол перамоваў, тыбетцы будуць шукаць іншыя формы барацьбы. Знак гатоўнасці да дыялогу — вызваліць усіх палітычных вязняў.

З іншага боку, вяртанне да гвалтоўных метадаў змагання можа каштаваць тыбетцам падтрымкі міжнароднай супольнасці.

Нягледзячы на відавочныя поспехі апазіцыі, сам Далай Лама можа быць задаволеныя вынікамі канферэнцыі. Яна ад'яднала тыбецкі рух і пра-

дэмантравала, што нават у вывадку смерці Далай Ламы эміграцыя застанецца кансалідаванай, будзе мець пэўную інстытуты прыняцця рашэнні ў іх іх реалізацыі.

Гэты аспект вельмі важны. Далай Ламе зараз ужо 73 гады. Сам Далай Лама пакуль не вызначыўся, што будзе сабой уяўляць інстытут Далай Ламы пасля яго смерці. Ён нават увогуле гатовы стаць апошнім Далай Ламай, калі будысцкая грамада не падстане супраць. Аднак шмат хто лічыць, што ў выніку ён аддаст перавагу інстытуту рэгенцтва, што дазваляеца рэлігійным канонам. Ужо называючы некалькі кандыдатаў на гэты пасаду. У любым выпадку, прагназуеца, што новы Далай Лама будзе адыгрываць больш духоўную, чым палітычную ролю. Галоўнае тут, аднак, у тым, што смерць Далай Ламы, як паказала канферэнцыя, не спрэвакуе расколу і крызісу эміграцыі — пра што марыць Пекін. Сімвалічна, дарэчы, што сам Далай Лама не прысутнічаў на канферэнцыі, аддаючы ініцыятыву новым палітыкам.

Што да рэакцыі Пекіну на мерапрыемства, яна была зарада жорсткай. Натуральна, Пекін апрыёры не вызнаў вынікі канферэнцыі. На думку кітайскіх чыноўнікаў, канферэнцыя прадстаўляе выключна волю жменкі клерыкалаў. Больш за тое, напрэдадні кітайскі МЗС спрабаваў чыніць ціск на Дэлі, патрабуячы, каб індыйцы забаранілі правядзенне збораў. Пасля таго, як індыйскі ўрад адмовіў, кітайцы на час канферэнцыі прывялі ў баявы стан вайсковыя фармаванні на кітайска-індыйскай мяжы.

Трывога Пекіну зразумелая. Хваляванні ў сакавіку 2008 года ў Тыбете давялі, што палітыка дыктатуры выклікае ў тыбетцаў не лаяльнасць, а хутчэй фрустрацыю, якая гатовая ў нейкі дзень выліцца ў адкрытыя акцыі пратэсту. Вялікую ролю ў тым, што кітайская адміністрацыя ў Тыбете ў масавай свядомасці застаецца не легітимнай, адыгрывае факт існавання па той бок Гімалаіў арганізаванай эміграцыі.

ЯНЫ ПРА НАС: ЗАМЕЖНАЯ ПРЕСА ПРА БЕЛАРУСЬ

Каментуючы сітуацыю ў галіне інвестыцый і наступстваў крыйзісу, незалежныя эксперты нагадваюць, што эканоміка краіны, якая не рэфармавана, не рэнтабельная і кіруеца адміністратыўнымі метадамі, была не ўзбуджальная ішчэ да пачатку крыйзісу. Крыйзіс зрабіў сітуацыю толькі яшчэ больш нестабільнай. На іх думку, разлік на тое, што баланс могуць выправіць іншаземныя інвестыцыі, не мае падставы. Рэальных прыватызацыйных працэсаў і рынковых рэформ у краіне няма, а ўзоровы бюджэтныя сістэмы гаспадаркі занадта высокі, каб сюды маглі інвеставаць нават самыя зацікаўленыя інвестары.

«Независимая газета» (Расія)

Адзначым, што ў Беларусі крыйзіс, хаця і не мае такой формy, як ва Украіне (абвал нацыянальнай валюты, масавыя звольненні,

скрачэнні заробкаў), падобны на агульную схему: скрачаеца экспарт, бусксе прымасловасць, банкі не даюць крэдыты, замарожаныя шматлікія будоўлі. З часам краіна гэта адчуе. Лукашэнка, здаецца, думае, што краіне хопіць крэдыт, каб праўжыць цяжкія часы, а там, магчыма, эканоміка неяк сама пойдзе на папраўку.

«Сёгодня» (Украіна)

Беларусь, якая мае імідж апошняй дыктатуры Еўропы, паступова змяняе яго. Ёсьць перадумовы эканамічных дыяледэндай: у Лондане паспяхова прайшоў Беларускі інвестыцыйны форум, па выніках якога Беларусь мае планы прыцягнучы мільярд замежных інвестыцый. На самай справе, тое, што адбываецца, не павінна выклікаць здзіўлення. Захад і Лівія таксама збліжаюцца апошніх пяць гадоў. Дык чому не уладкаваць адносіны і з Беларуссю? Любіма

гульня Захаду — разборкі вакол таго, хто дэмакрат, а хто не дэмакрат, — здаецца, надакучыла найбольш заможнай частцы насельніцтва.

«Росбалт» (Расія)

Беларускі лідэр добра ведае, што расійская эліта не гатовая даць Лукашэнку нейкое адпевененне яго статусу месца ў саюзнай дзяржаве. Тому зараз задача Лукашэнкі: з аднаго боку, не дапусціць таго, каб гэты праект памёр цалкам, а з другога — каб Беларусь стала часткай Расіі, а ён пазбавіўся асабістай улады. Што тычыцца Масквы, то яна патрабуе, каб Лукашэнка дэмакратызаваў грамадства. Прычым відавочна, што калі Лукашэнка і не падабаецца, то расійцам капаць пад яго рэжым дастаткова небяспечна: невядома, какі пастаўіць на яго месца. Пакуль кандыдатур на самай справе няма.

«Сёгодня.Ру» (Расія)

Маскве яўна не падабаецца нежаданне падстай не прызнаваць незалежнасць Абхазіі і Паўднёвой Асечі. У Крамлі, відавочна, лічаць, што Мінск проста не жадае сапсаваць адносіны з Захадам. Дарэчы, нагадаю, што Лукашэнку далі кредит у адзін мільярд долараў. І гэта не апошнє ўліванне для абароны беларускай гаспадаркі ў апошні час. Аднак дружба не становіца больш цеснай. У такім выпадку, нашто Расіі не вельмі адданы саюзнік?

«Політком» (Расія)

Иншаземныя кампаніі хадзелі б пачаць тут працаўцаць. Аднак Беларусі трэба спачатку вырашыць праблему іміджу. Справа ў тым, што ў Беларусі кіруе апошні дыктатар у Еўропе.

«Financial Times Deutschland» (Германія)

ЗАМЕЖЖА

▼ МІЖНАРОДНЫЯ НАВІНІ

ЕЎРАСАЮЗ

Міністры эканомікі 15 краін Еўрасаюза, якія перайшлі на адзіную еўрапейскую валюту — еўра, падтрымалі прапанаваны Еўракамісіяй план ўздыму эканомікі ЕС, паведамляе «РИА Новости».

Старшыня еўрагрупы, прэм'ер-міністр і міністр фінансаў Люксембурга Жан-Клод Юнкер казаў пра неабходнасць асобных нацыянальных антыкрызісных планаў. Як зазначаюць еўрапейскія эканамісты, у выпадку рэалізацыі плана асноўная фінансавая нагрузкa ляжа менавіта на самыя развітыя краіны ЕС: Вялікабрытанію, Германію, Італію і Францыю.

Еўракамісія для ўздыму эканомікі ЕС пропанавала фінансавы стымул у 200 мільярдаў еўра, з якіх 170 мільярдаў выдзеляць сябры ЕС, а 30 мільярдаў пойдзе з агульнага бюджэту ЕС. У нацыянальным зразе размова ідзе аб сродках, што эквівалентныя 1,2 працэнта ВУП.

ПОЛЬШЧА

Да 2020 года Польшча плануе пабудаваць на сваёй тэрыторыі атамную электрастанцыю, каб перайсці на танныя і чыстыя энергаресурсы, заяўві 1 снежня прэм'ер-міністр Польшчы Дональд Туск.

Як паведамляе агенцтва «Франс Прэс», польскі кіраўнік урада разлічвае, што адпаведнае рашэнне ўладаў будзе неўзабаве прынята. Зараз 94 працэнта энергіі краіны паступае з каменавугальных цеплавых электрастанцый. Пры гэтым выкіды вуглякілага газу ў Польшчу штогод удвая перавышаюць еўрапейскія нормы.

Польшча далучылася да планаў Літвы, Латвіі і Эстоніі аб будаўніцтве новай АЭС на літоўскай тэрыторыі.

РУМЫНІЯ

Левая Сацыял-дэмакратычная партыя атрымала перамогу на парламенцкіх выбарах у Румыніі, паведамляе «РИА Новости».

Сацыял-дэмакраты набралі 36 працэнтаў галасоў, у той час як Дэмакратычна-ліберальная партыя правага кірунку атрымала 31 працэнт галасоў, а кіруючая Нацыянал-ліберальная партыя Румыніі — 20 працэнтаў галасоў.

Парламенцкія выбары адбыліся ў Румыніі 30 лістапада. Каля 18 мільёнаў чалавек прынялі ўдзел у выбарах дэпутатаў ніжняй палаты і сенатаў.

Асноўнымі сапернікамі з'яўляюцца Нацыянал-ліберальная партыя на чале з прэм'ер-міністрам Кэлін Папеску-Тэрчану, Сацыял-дэмакратычна-ліберальная партыя і Дэмакратычна-ліберальная партыя. Акрамя таго, у вырабах ўдзельнічай Дэмакратычны саюз венграў Румыніі, які з 1996 года праходзіў ва ўсе парламенты.

Грамадзянам Румыніі ўпершыню прыйшлося галасаваць не за партыйныя спісы, а за канкрэтных кандыдатаў.

УКРАЇНА

Украіна можа адмініці бязвізы рэжым для грамадзян Еўрасаюза, калі ЕС не створыць адпаведны рэжым для Украіны. Пра гэта заяўві кіраўнік сакратарыяту прэзідэнта Віктар Балога ў інтэрв'ю тэлеканалу ICTV 30 лістапада, паведамляе выданне «Украінская праўда».

Паводле яго слоў, калі Украіна ў 2005 годзе ўвяляла бязвізы рэжым для грамадзян краін ЕС, то, «безумоўна, як кіраўніцтва Украіны — прэзідэнт, Вярховная рада, урад, так і грамадзяне Украіны чакаюць адпаведнай рэакцыі з боку Брусселя».

Прайшло ўжо больш за трох гадоў, зазначыў В. Балога, і «Украіна спадзяецца, што ў найбліжэйшай перспектыве гэтае пытанне будзе знята з парадку дні». «У адваротным выпадку нам таксама трэба будзе перагледзець сваю пазіцыю адносна прынятага ў 2005 годзе рашэння», — заяўві прадстаўнік прэзідэнта Украіны.

8-9 снежня ў Кіеве адбудзеца чарговая пасяджэнне камісіі Украіна — ЕС па пытаннях бязвізага дыялогу. Украіна прапаноўвае ЕС на гэтым этапе адмініці плату за візы для украінскіх грамадзян.

ПОЛЬШЧА

1 снежня ў Познані пачаўся 12-дзённы саміт пад эгідай ААН, падчас якога прадстаўнікі 186 краін паспрабуюць узгадніці шляхі барацьбы з глобальным паяцленнем, перадае Бі-бі-сі.

Эксперыты не чакаюць, што падчас перамоў будуть дасягнутыя канкRETНЫя пагадненні. Бакі плануюць заявіць аб сваіх інтарэсах па асноўных экалагічных праблемах і ўнесці пропановы па іх вырашэнні.

Між тым, Еўрасаюз заклікае свет да 2020 года скараціць выкіды парниковых газаў на 20 працэнтаў у параўнанні з узроўнем 1990 года.

Міжнародная супольнасць мае намер у 2009 годзе заключыць новае пагадненне аб барацьбе з выкідамі, якое набудзе моц у 2012-м, гэта значыць пасля заканчэння тэрміну дзеяння Кіецкага пратакола. Саміт у Познані павінен стаць паваротным пунктам, калі краіны перастануць абменьвацца агульнымі пажаданнямі і пачнучу канкRETНЫя перамовы, лічачь эксперты.

ВЯЛІКАБРЫТАНІЯ

Глабальны фінансавы крызіс уносіць «радыкальныя змяненні» ва ўспрыманні брытанцамі адзінай еўрапейской валюты — еўра, дэмантруючы яе значнасць, лічыць старшыня Еўракамісіі Жазз Мануэл Барозу.

Як паведамляе «РИА Новости», пагарэнне эканомікі Вялікабрытаніі і рэзкае зняжэнне працэнтных ставак Банкам Англіі прывяло да падзення курсу нацыянальнай валюты — англійскага фунта стэрлінгаў — да рэкорднага мінімуму ў адносінах да еўра.

Зазначышы, што большасць жыхароў Вялікабрытаніі выступаюць супраць уваходжання іх краіны ў зону еўра, кіраўнік Еўракамісіі заўважыў журнalistам, што, тым не менш, «перыяд абдумвання ўжо пачаўся», і брытанцы «цяпер думаюць над гэтым».

► КАНГРЕС

ЛАЛІТА НЕ ПРОЙДЕ

Алег ПЯТРОЎ

УРыо-дэ-Жанейра пад эгідай ААН пачаў працу сусветны кангрес, прысвечаны барацьбе з дзіцячай парнаграфіяй.

Кожны год па ўсяму свету ахвярамі сексуальнага гвалту становіцца 150 мільёнаў дзяўчынак і 73 мільёны хлопчыкаў. Такія лічбы прыводзіцца ў рапарце ААН за 2006 год. Безумоўна, адзін з фактараў і спадарожнікаў феномену сексуальнага гвалту ёсьць шалёны рост індустрыі дзіцячай парнаграфіі. З 1997 года колькасць парнаграфічных карцін з удзелам дзяцей у інтэрнэце вырасла ў 1500 разоў. Кожны дзень у інтэрнэце з'яўляецца 200 новых матэрыялаў падобнай катэгорыі. Адначасова, як зачлючыла арганізацыя Internet Watch Foundation, у гэтай масе змяшчаецца ўсё больш адкрыта садысцкіх здымкаў. Сябрамі педафільскіх сецей, якія вырабляюць і распаўсюджваюць такога кшталту прадукцыю, па ўсяму свету з'яўляюцца прыблізна сто тысяч чалавек. Застаецца дадаць, што штогадовы абарот грошай у гэтым бізнесе складае прыблізна 18 мільярдаў долараў ЗША.

У кантэксце пазначаных вышэй лічбаў не дзіўна, што Кангрес па барацьбе з дзіцячай парнаграфіяй у Бразіліі наведаў шматлікія аўтарытэтныя палітыкі, напрыклад, каравела Швецыі ды прэзідэнт Бразіліі. Усяго ў мерапрыемстве бяруць удзел тры тысячи чалавек з 125 краін свету.

Гэта трэцяя такога кшталту канферэнцыя. Першая адбылася ў Стакгольме ў 1996 годзе, другая — у Йакагаме ў 2001-м. З тых часоў шмат што змянілася. Тэма перастала быць табу: усе краіны быццам вызналі значэнне праблемы.

Убольшасці крымінальных кодэксаў краін свету пад дзіцячай парнаграфіяй разумеюць публічную дэмантрацыю візуальнай прадукцыі з выявай сексуальных практик з удзелам дзяцей

пасля таго, як у выніку тэхнічнай рэвалюцыі лічбавыя камеры сталі часткайобыту. Цяпер уладальнікам падпольных студый тэхнічна рабіць здымкі значна прасцей. Не будзем казаць пра тое, што інтэрнэт не мае межаў і дазваляе злачынцам парушаць закон адной краіны, знаходзячыся на тэрыторыі іншай.

Нельга сказаць, што паліцыя спіць. Яшчэ напрыканцы мінулага стагоддзя былі праведзенныя першыя аперациі супраць уладальнікаў секс-парталаў у інтэрнэце, якія ўтрымлівалі забароненыя матэрыялы. Так, 1 верасня 1998 года брытанская паліцыя накрыла Wonderland Club — інтэрнацыянальную сетку педафілаў, якая дзейнічала ў інтэрнэце. У 12 краінах свету было арыштавана 107 чалавек.

Пра тое, што барацьба прыносіць вынікі, сведчыць статыстыка. Як паказвае досвед ЗША, кааперацыя паміж паліцыяй і фінансавымі інстытутамі дапамагае змагацца з набыццём дзіцячага порна ў сеціві з дапамогай крэдытных картак. Дзякуючы падобнаму закону ў Германіі колькасць злачынстваў у гэтай галіне ўдалося скараціць з 15 тысяч у 1999 годзе да 12 тысяч за апошні год.

Аднак праблема далёка не вырашана. Больша за тое: эксперты баяцца, што наступствам цяпешашняга крызісу будзе яшчэ больша пашырэнне рынку дзіцячай парнаграфіі. Як заявіла на Кангресе ў Бразіліі прастаўніца ААН, ёсьць падставы прагнаваць, што крэдытныя карты ўжо падыходзяць да таго, што не адукаваныя, фізічна слабыя дзеці таксама будуть павінны дапамагаць выжываць башкъам. У гэтым плане ўдзельнікі Кангресу заклікалі ўрады, асабліва краін Трэцяга свету, не паніжаць стандарты сацыяльнай, медычнай аховы дзяцей, падтрымліваць адукацыйныя пракцэсы.

Магчыма, справе дапаможа і незвычайная ініцыятыва папулярнай пошукаў сістэмы Google. Адміністрацыя Google разам з сацыяльнімі работнікамі спрабуе ідэнтыфікаць дзяцей, здымкі якіх размешчаныя на парнаграфічных сайтах, каб прыўскі ім на дапамогу. Google таксама абяцае стварыць сістэму, якая зможа аўтаматычна аналізаваць усе здымкі і відэа парнаграфічнага характару ў інтэрнэце на предмет іх адпаведнасці закону і маралі. Такіх здымкаў цяпер у сеціві не менш за 13 мільёнаў.

3'ЕЗД

ЦАРЫЦЫН – СТАЛІНГРАД – ВАЛГАГРАД – СТАЛІНГРАД

Алег НОВІКАЎ

Старшыня Камуністычнай партыі Расійскай Федэрэцыі сярод галоўных задач партыі назваў перайменаванне гораду Валгаград у Сталінград.

Рэзанансная фраза наконт того, што Валгаграду патрэбна новая (стара) назва, была зроблена на з'ездзе КПРФ, які адбыўся ў Маскве 30 лістапада.

З'езд, дарэчы, выклікаў у грамадскасці павышаную цікаласць. Па-першае, камуністы, якія круці, цяпер адзінае партыя ў Думе, якая не была створана пад патранатам Крамлю. Па-другое, на двары эканамічны крызіс, а, як сведчыць гісторыя, для партыі з левай рыторыкай гэта самы зручны час.

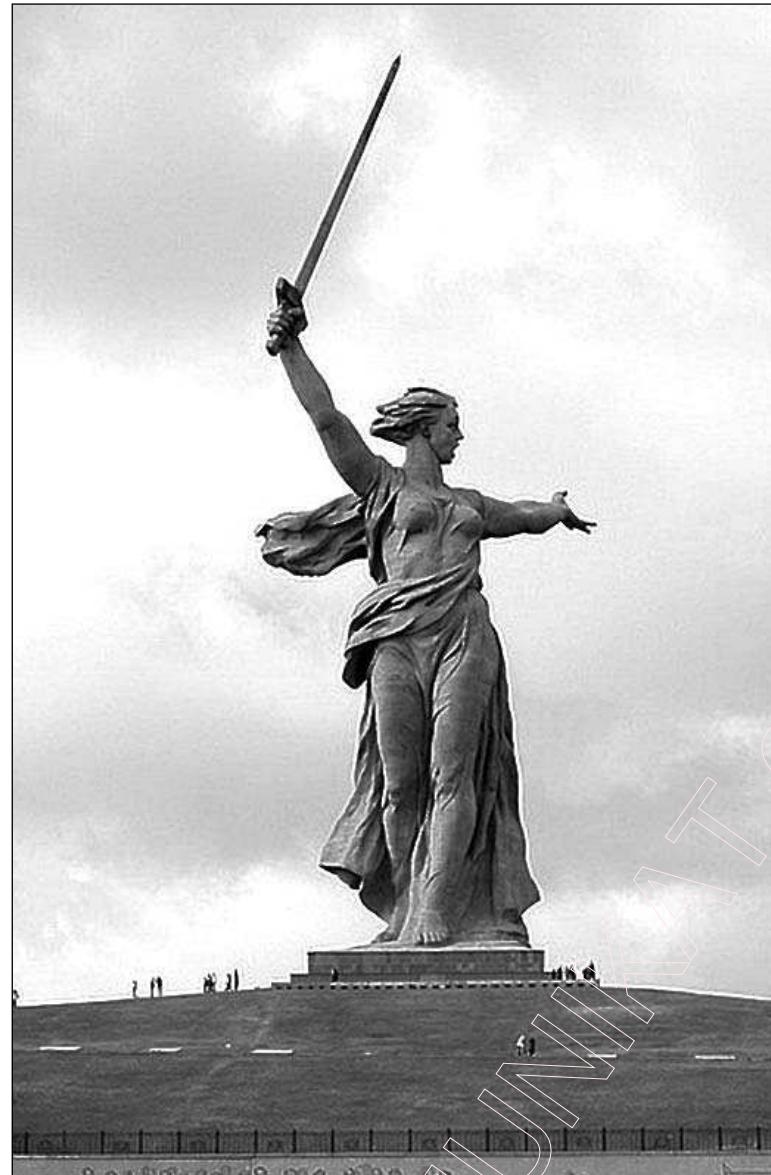
Зюганаў сапраўды паводзіў сябе на з'ездзе вельмі ваяўніча. Заявіў, што вецер гісторыі зноў дуе ў ветразі ягонаі партыі, што надвары рэвалюцыйная сітуацыя. Правадыр таксама сформуляваў снеганьскія тэзы — добраахвотнае аднаўленне СССР пры адакватным прадстаўніцтве расійскага народа ў дзяржаўных і грамадскіх ведамствах, барацьба з русофобіяй, абарона расіян за мяжой і г. д. Сярод іншага, у выступе быў і пункт пра тапанімічную рэформу.

Нагадаем, што цяперашнія імя Валгаград носіць з 1961 года. Сталінградам ён стаў у 1925-м. Прычым сам Сталін не хадзеў з'яўлення на карце горада з падобнай назвой. Ён дэмантратыўна праігнараваў пасяджэнне гарсавету, які галасаваў за перайменаванне Царыцына — арыгінальная назва гораду — у Сталінград. Лічыцца, што назва Царыцын паходзіць ад тюркскага «сары су» (жоўтая вада). Увогуле, горад спачатку хацелі назваць не Сталінград, а Ільч або Мінінград (Мінін — тагачасны кіраўнік абласнога выканкаму).

Тым не менш, дзякуючы Сталінградскай бітве, якая пераламала ход другой сусветнай, назва Сталінград стала сімвалам перамогі. Дасюль на Захадзе можна сустрэць станцыі метро і вуліцы, якія носяць старую назуву горада на Волзе.

Між тым, Мікіта Хрущчоў палічыў, што падобная геаграфічная назва — нонсенс у краіне, якая пазбаўляеца культу асобы. 1 лістапада 1961 года з Маўзалея вынеслі цела Сталіна, а праз дзесяць дзён рашэннем Вярхоўнага Савету СССР Сталінграду далі нейтральнае імя Валгаград. Трэба прызнаць, што рэформа выклікала незадавальненне нізоў. 77 працэнтаў сябраў гарсавету працяглівалі супраць. На адрас кіраўніцтва СССР паступалі лісты ад рабочых калектываў з патрабаваннем пакінуць Сталінград Сталінградам. «Я не ведаю такога гораду», — пракаментаваў рашэнне аб перайменаванні маршал Жукаў.

Цікава, што для тых, каму тады было гадоў паддвацца, рэформа аблізутна нармальна ўкладвалася ў рэвалюцыйны дух 60-х: палёт

у космас Гагарына, палітычна адліга, міжнародны фестываль моладзі ў Маскве. Чаму б і горад не перайменаваць?

Падчас застою і перагляду курса Хрущчова мела месца спроба вяртання старой назовы. У 1984 годзе Крэмль у спецыяльным лісце пропанаваў мясцовым партыйным арганізацыям падумаць на гэты конт. Аднак хутка пачалася перабудова, і тэма на нейкі час страціла актуальнасць.

У посткамуністычнай Расіі КПРФ часта ўздымала пытанне наконт рэабілітацыі старой назовы гораду. Матывы камуністы зразумелыя: слова «Сталінград» мае асацыяцыю з вялікім пераможамі часоў сацыялізму. Вяртанне старой назовы гораду магло быт узмадніць у свядомасці жыхароў сімвалічную ідэнтыфікацыю з камуністамі.

Яшчэ ў 2001 годзе мясцовая фракцыя камуністаў дабілася прыняцця праекту аб перайменаванні гораду. Каб закон увайшоў у сілу, была патрэбная санкцыя Дзяржаўнай Думы. Аднак Дума ў 2003 годзе прагаласавала супраць. Парадаксальна, аднак праз год у рамках візіту ў Валгаград сам Путін выступіў за вяртанне гораду папярэднім назовы. Магчыма, ён хадзеў паднімь свой прэстыж у вачах прысутных ветэранаў.

У мінулым годзе кампанія за перайменаванне пачалася зноў. У маі камуністы Піцера звязнрніліся да гарсавету Валгаграду з адпаведным заклікам. Цяпер вось свае слова дадаў Зюганав.

Што далей? Нічога. Пры сучасных расійскіх парадках рэформа

такога маштабу без згоды Крамля не реальная. А нашто яе праводзіць? Зюганаў выбраў самы не зручны час.

Як піша адзін з расійскіх блогераў: «Даеш Сталінград! Таварыш Зюганав, як сапраўдны ленінец, знайшоў чым заняцца падчас крызісу сусветнай эканомікі. Людзей звальняюць. Закрываюцца прадпрыемствы. І гэта лідэр партыі, якая «выиграла рэвалюцыю». Дзе, таварыш Зю, стачкі, народныя хваляванні, лозунгі «Эксплуатацыя эксплуататарапаў»? Ніяма падставы? Нізы не хочуць? Вярхі дакладна не жадаюць».

Лепшай ілюстрацыяй гатоўнасці людзей падтрымкі Зюганава з'яўляецца сацыялагічнае апытанне, якое правёў Цэнтр вывучэння грамадской думкі (ВЦДИ-ОМ) у дні з'езду КПРФ. Амаль палова расіян (47 працэнтаў) лічаць, што левыя каштоўнасці ў краіне прадстаўляе «Адзінай Расіяй». Толькі 30 працэнтаў лічаць КПРФ левай партыяй. Сярод тых, хто адносіць сябе да ідэйных прыхільнікаў левых ідэй, за партыю Зюганава гатовы галасаваць толькі 29 працэнтаў.

Кампартыя разлічвае выкарысташа крызіс для ўзмацнення сваіх пазыцый. Аднак пропанаваць нешта новае (у тым ліку лідэраў) не здольная. Да таго ж тыя, хто пропануюць сацыял-дэмакратычныя навацы, як правіла, застаюцца па-за структурамі. Халасты стрэл Зюганава наконт Валгаграду хутчэй стане імпульсам для той фракцыі расійскіх палітыкаў, якая выступае за вынас цела Леніна з Маўзалея.

▼ ПАЛІТЫКІ ТЫДНЯ

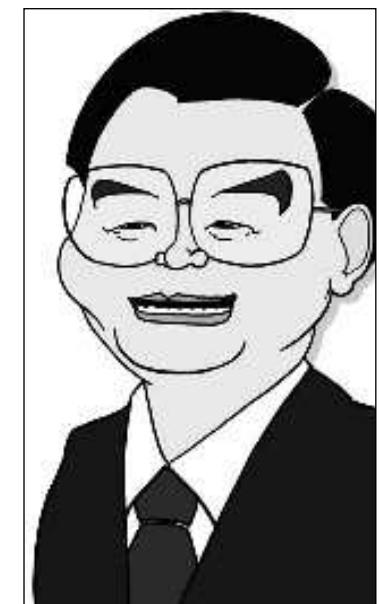

ОСКАР ЛАФАНТЕН

Старшыня нямецкай «Партыі Левыя» заняўся стварэннем сваёй інтэрнацыяналу. Усё пачалося ў 1999 годзе, калі канцлер ФРГ Герхард Шродэр адправіў яго за кейнсіянскія погляды ў адстаку з пасады дырэктара Мінфіна. Лафантэн сышоў з пасады міністра ў аўтары самай жоўтай нямецкай газеты «Більд», аднак у душы захаваў надзею адпомісць Герхарду. Час помні, калі наш герой узначаліў французскія левые туманныя.

ЧЭНЬ ШУЙБЯНЬ

Былы презідэнт Тайваня, старшыня Партыі прагрэсіўных дэмакратоў і галоўны апанент партыі «Гаміньдан» адстойвае пазіцыі прыхільнікаў незалежнасці востраву ад Кітайскай Народнай Рэспублікі і нават патрабуе, каб у канстытуцыі было напісаны, што жыхары Тайваню не кітайцы, а асобная нацыя. Прагрэсіўныя дэмакраты таксама сцвярджаюць, што сябры «Гаміньдану» — іншаземцы, якія прыехалі на востраў падчас эвакуацыі войскай Чан Кайши з кантынентальнага Кітаю. У любым выпадку, нечакана для ўсіх Чэнь Шуйбянь, які яшчэ сем месяцаў таму быў презідэнтам, апынуўся ў турме. Афіцыйна яго засадзілі за крадзеж з казны. Сам Чэнь Шуйбянь кажа, што яму быў патрэбныя гроши, каб праводзіць сакрэтныя аперациі звешнія разведкі. Ён таксама заяўві, што яго арышт — справа рук агентаў Пекіну, якія мараць пра інкарпарацыю Тайваня ў склад КНР. Цяперашні ўлады Тайваня — партыя «Гаміньдан» — сцвярджаюць, што слова Чэнь Шуйбяня — лухта. Папярэдняга презідэнта Тайваня таксама адправілі ў турму за карупцыю. У любым выпадку, калі план далучэння Тайваня да КНР існуе, рэалізаваць яго будзе цяжка. Некалькі месяцаў таму апазіцыя вывела на вуліцы паўмільёна чалавек, якія ладзілі маніфестацыю ў абарону незалежнасці вострава.

ЛЕЎ СІЛЕНКА

На мінулым тыдні памёр маг, заснавальнік вучэння «Украінская нацыянальная вера», галоўны паганец Украіны. Ён нарадзіўся ў 1921 годзе. У 1941-м пайшоў на фронт і трапіў у палон. Падчас нямецкай акупацыі працаваў журналістам. Кажуць, што ў гэты час ён меў контакты з акультыстамі — кадравымі супрацоўнікамі СС. Так ці інакш, пасля вайны ён перабраўся ў Канаду, дзе ў 1966-м заснаваў паганскую секту «Родная украінская нацыянальная вера» (РУНВіра). Адпаведна ягонаі канцепцыі, украінцы — гэта паганцы, якія маюць пакланяцца Дажджогу. Князь Уладзімір, які ўвёў хрыс-

ціянскую веру на Русі, быццам ёсць здраднік народу. Увогуле, якраз украінцы ён лічыць арыямі, якія з берагоў Дняпра прыйшли ў Індію. Напачатку групоўка мага аўтадаўвалі выключна украінскіх эмігрантаў у Злучаных Штатах. Так, сярод прыхільнікаў РУНВіры быў бацька цяпешнай жонкі презідэнта Украіны Юшчанкі, якая нарадзілася і вырасла ў ЗША. Спачатку 90-х секцыя РУНВіры начала ўзнікаць ва Украіне. Зарас іх прыблізна сорак, хадзячыя ўпілыву на грамадска-палітычнае жыццё арганізацыя не мае. На пачатку гэтага года на радзіму вярнуўся і сам заснавальнік руху, якому жыць, аднак, заставалася нядоўга. Дарэчы, прыхільнікі РУНВіры вядуць пачатак злічэння часу ад Мезінскай археалагічнай культуры, памяткі якой знойдзеныя ў Чарнігіўскай вобласці, што недалёка ад Беларусі.

► ТАЯМНІЦЫ ГІСТОРЫ

СІМВАЛЫ ПРЫМРЭННЯ

Аляксей ХАДЫКА

На цырымоніі ў гонар 196-й гадавіны пераправы арміі Напалеона цераз Бярэзіну
23 лістапада 2008 года пасол Францыі ў Беларусі Мірэй Мюсо сказала: «У XXI стагоддзі слова «Бярэзіна» павінна стаць сімвалам прымрэння і сяброўства». Яна паведаміла, што ў 2012 годзе, да 200-годдзя пераправы арміі Напалеона цераз Бярэзіну, у Барысаўскім раёне пры дапамозе беларускіх і французскіх гісторыкаў, а таксама Міністэрства абароны Беларусі плануецца адкрыць культурна-гістарычны цэнтр. Апрача таго, на наступным тыдні ў беларускія кнігарні паступіць у продаж кніга французскага пісьменніка Патрыка Рамбо «Ішоў снег» пра вайну 1812 года.

У выступе на Брыліўскім поліля сцілага манумента, адноўленага ў 1992 годзе (усталіваны ў 1912-м, разбураны ў 1920-м), пасол узгадала, што з 500 тысячаў салдат арміі Напалеона дамоў рознымі шляхамі вярнуліся не больш за 50 тысячаў, а пераправа цераз Бярэзіну стала «агульным крывавым мінультым, пра якое трэба памятаць... Маладое пакаленне мусіць ведаць, што светкрохкі і бясцэнны. Еўрапейскі кантынент павінен быць гаванню дружбы і цярпімасці».

Але падзяка мясцовым органам і жыхарамі вёскі Студзёнка побач з месцам пераправы французаў за «ахову вечнага спакою ўчараціх ворагаў» гучала неяк непераканаўча. Ці занадта дышламатычна. Бо колькі магілаў і помнікаў учораціх ворагаў стаіць — і ахоўваецца — на беларускай зямлі. І хто тады быў большым ворагам для жыхароў нашай краіны? Вайна 1812 года ніяк не бывала для наших продкаў «Айчыннай» — Айчынныя яны пазбавіліся ў апошнія дзесяцігоддзі XVIII стагоддзя. І напачатку Напалеона віталі як вызваліцеля ад расійскага прыгону ўсе становы грамадства. Ніхто не супраць прымрэння ў XXI стагоддзі, але ці варта забывацца, як усё адбывалася?

У расійскім палоне

Патрапіўшы ў расійскі палон пасля падзелаў Рэчы Паспалітай, беларусы не толькі страцілі дзяржаву. Яны шмат што набылі: выключна жорсткую эксплуатацію і прыгон сялян, руйнаванне адной з самых развітых у Еўропе юрыдычных сістэм, каланіяльнае рабаванне падаткам, што збіраўся срэбнай манетай і перавышаў агульнарасійскі падатак асігнацыямі ў 5 разоў (!). Ён быў адменены толькі ў 1811 годзе, калі Аляксандар I нарэшце зразумеў небяспеку агульнага азлаблення беларусаў

напярэдадні ўжо немінучай вайны з Напалеонам. Дадайце рэлігійны ціск — асабліва на грэка-каталікоў і беларускіх праваслаўных (стрыя праваслаўная манастыры зачыняліся, навязваліся структуры рускай праваслаўнай царквы). Ды яшчэ агульнае падпарадкованне структурам варожай дзяржавы з заўважна ніжэйшым культурным узроўнем. Вы не чулі пра гэта ў савецкай школы? Тады трошкі статыстыкі — хоць бы толькі з галіны адукаты.

У 1808 годзе ў Маскоўскай і Пецярбургскай навучальных акругах (15 губерній) у гімназіях навучаўся 741 вучань, у Віленскай (8 губерняў) — 1305. У 1810 годзе — 19692 і 22720. Цікавая тэндэнцыя «культурнага ўздыму»? Ці выроўніванне культур?

Дарэчы, лічба ў 1000 студэнтаў, якая была дасягнута Віленскім універсітэтам (заснаваным у 1578 годзе) у 1828-м, аказалася пад сілу Маскоўскаму (заснаваному ў 1755) толькі ў 1855 годзе. Не забудзем, праўда, што браты з усходу да гэтага часу і Віленскі, і Полацкі універсітэты зачынілі. Но адукаты непрыяцель — страшны. Але ёсць роўна, нават і па перапісе 1898 года, узровень пісьменнасці «беларускіх губерняў» быў удвая вышэйшы за расійскую.

«Слава вызваленцу!»

Як жа сустрэлі французская імператара Напалеона I Банапарта на пачатку вайны, якая была аўбешчана 22 чэрвеня 1812 года па еўрапейскім і беларускім грыгарыянскім стылі, або 10 чэрвеня 1812 года па старым юліянскім расій-

План сенатара Агінскага

Мала хто памятае палатно 1810 года жывапісца Юзафа Пешкі (1767–1831), ураджэнца Кракава, які ў 1793–1812 гадах жыў у Вільні, Пецярбургу, Москве, Гродна, Мінску, бываў у Ніясвіжы, Смілавічах, Дукоры. У 1810 годзе ён выканаў карціну «Алегарычная сцэна з Напалеонам» (захоўваецца ў Варшаве, у Нацыянальным музеі). Імператар паказаны на кані, а перад ім дзве

вую самастойнасць Радзімы. А таксама аднавіць тут справодства па Статуте 1588 года, свой суд, сваю адукатыю, і цігам 10 год вызваліць з прыгону сялян. І нават утварыць асобнае Літоўскае войска ў складзе расійскай арміі.

Але на пачатку 1812-га план быў пахаваны Аляксандрам I. Адпаведна, большы розгалас і папулярнасць сярод шляхецкіх, мяшчансках, інтэлігэнційскіх колаў набыла пазіцыя групікі ў складзе іншых магнатаў — Л. М. Паца, А. Сапегі і згаданага вышэй Д. Радзівіла, якія спадзяваліся на аднаўленне незалежнасці краю праз саюз з Францыяй і Варшаўскім герцагствам.

«І нам — з Напалеонам!»

Таму прыход Напалеона, які 1 ліпеня абыясціў пра стварэнне Часовага ўраду ВКЛ, вітаўся адназначна — як вызваліцеля. Нават у жніўні 1812 года, калі 16–17 жніўня адбылася першая генеральная бітва пад Смаленскам і пачалі нарастыць складанасці з забеспечэннем Вялікай арміі правіянтам, большасць жыхароў ВКЛ захоплена падтрымівала Напалеона. 15 жніўня ўся Еўропа святавала 43 год нараджэння імператара — па гарадах і мястэчках ВКЛ ішлі святочныя імшы, банкеты, феерверкі, балі.

Усё ішло так, як запісана Адамам Міцкевічам:

«Ханае моладзь зброя —
стрэльбы і ягдтасы,
А маткі паўтараюць чутае
з амбона:
«З Напалеонам Бог, і нам —
з Напалеонам!»»

Святкую Ліда, на касцёлах транспаранты: «Вялікі цэсар! Жыві, атрымаўшы ў дар ад нараджэння шчасце даваць правы і поспехі». Урачыстыя імшы, абед у дому падпрэфекта, салюты, на галоўнай Віленскай (зараз Савецкай) вуліцы ўсталявана троумфальная піраміда з факеламі і вітаннямі. Сярод іх такое: «Найянейшаму, Наймагутнейшаму, Неперажнаму Герою Цэсару і Каралю Напалеону Вялікаму ад зямлі мужніх ліцвіна, якая атрымала свабоду, дзякуючы ягоным намаганням. Вызваліцелю свайму, дні 15 жніўня 1812 года».

Або такое:

«Калісці чукской крывею
цякла Лідзея,
Сёння з ёй змешаўца
Нёман, Днепр, Дзвіна
Мацнее нашай Пагоні надзея,
Ужо нашага цярпення
прайшла гадзіна».

Святкуюць таксама Вільня, Наваградак, Гродна, Ваўкавыск, дзесяткі гарадоў і мястэчак...

Беразіна

Але ўжо падпісваецца ўказ Напалеона пра рэквізіцыі з губерні ў ВКЛ 528 тысяч тон збожжа, 100 тысяч тон аўса, 53 тысяч кароў. Некаторыя сяляне, зрабаваныя да ніткі, пачынаюць брацца за сякеры. А Напалеон, змяніўшы пачатковыя планы скончыць кампанію 1812 года ў Мінску і Смаленску, а самому заставіцца ў галоўнай кватэры ў Вільні і «заняцца ўпаратданнем

Літвы... бо рухацца сёлета далей — гэта ісці насустречаваў пагібелі! — фатальна крочыць з арміяй да Масквы. А за права канчатковага аднаўлення Польшчы ў саюзе з ВКЛ (да чаго імкненіца і створаны ім Часовы ўрад ВКЛ на чале з С. Солтанам) — патрабуе шырокага нацыянальнага руху, у тым ліку ў сваю падтрымку.

Далей быў Барадзіно, узяще і пажар Масквы, няўдалы Тарутінскі бой французскага авангарда 18 кастрычніка і пераследаванне Напалеонам Кутузава да Мала-яраслаўца (бой 24 кастрычніка) — быццам без няўдач, але з паствуловым салабеннем і скарачэннем войска ўжо да 70 тысяч бяздольных жаўнероў. І тады ўжо фактычна ўцекаў на Смаленск са зруйнаванай краіны, дзе напростота не застаецца ўжо ежы. А 4 лістапада надыходзіць нефранцузскія маразы. Каля Барысава, ля Студзёнкі і Весялова, 26 лістапада 70-тысячнае армія Напалеона (у якой дзеяздольныя на той момант толькі 30 тысяч штыкоў) начала 3-дзённую пераправу праз Бярэзіну.

Яна ішла пад напорам рускіх — армія Чычагова (35 тысяч) і корпуса Вітгенштэйна (40 тысяч) падышлі з абодвух бакоў ракі на наступны дзень. Французы ўпарты трымалі плацдармы па берагах Бярэзіны, але калі 29 лістапада з раніцы яны вымушшаны спалілі пантоны, з Напалеонам да Вільні рушылі рэгулярным строем ужо толькі 9 тысяч жаўнероў. Фантастычная па драматызму пераправа, якую мы бачым на палатне беларускага мастака-баталіста Януарыя Сухадольскага (1797—1875), напісаным ужо ў 1866 годзе, сталася фактывічным завяршэннем расійскай кампаніі Напалеона. Тоё, што непасрэдна назіраў ужо ў Вільні 10 снегня славуты пазней мінскі мастер Ян Дамель (1780—1840), і адлюстраваў не без спачування ў кампазіцыі «Адступленне французаў праз Вільню ў 1812 г.» (твор 1820-х), — рэшткі напалеонаўскай гвардыі. Толькі 4 тысячи чалавек. Сам імператар, даручыўшы камандаванне Міррату, раней, 5 снегня, ад Смаргоні накіраваўся напрасткі ў Парыж.

Многія беларускія прыхільнікі засталіся вернымі яму і да канца біліся ў яго войску. Князь Дамінік Радзівіл, асаўбіст високага ацэнення як адважны кавалерыст Напалеонам і Мірратам, са сваім уланамі ў 1813 годзе ўдзельнічаў у бітвах французскай арміі пад Лютцінам, Дрэздэнам, Лейпцигам. А загінуў у сутычцы пад Ганаў 30 кастрычніка 1813 года. На ім скончылася легальная старэйшая лінія роду Радзівілаў — уладальнікаў і ардынатараў Нясвіжа, бо ягоны адзіны сын Аляксандар Дамінік нарадзіўся да заключэння бацькамі афіцыйнага шлюбу.

А Беларусь страціла спачатку Палацкі, а потым, пасля чарговага няўдалага вызвольнага паўстання 1830—1831 гадоў, Віленскі ўніверсітэт. Потым грэка-каталіцкую рэлігію (1839), потым ва многіх гарадах — сімвалы сваёй свабоды, ратушы, потым... Але гэта ўжо даволі добра вядома — бо свабоды мы канчаткова не страцілі — і вярнулі яе ў 1991

годзе. Вернуцца і адукцыя, і свой строй, і свая культура, за якія змагаліся тыя, хто спадзяўся ўбачыць у Напалеоне вызваліцеля.

Нарэшце, яшчэ адзін кароткі і трагічны сюжэт — лёс выбітнага мінскага мастака Валентыя Ваньковіча (1800—1842). Ці не найлепшы беларускі мастер свайго часу, аўтар партрэтаў Адама Міцкевіча і Аляксандра Пушкіна, па ўзросце не мог ваяваць за свабоду Радзімі ў 1812 годзе. Але збіраўся зрабіц гэта ў паўстанні 1830—1831 гадоў, набыўшы кані і вайсковы рыштунак. Не дазволіла слабое здароўе. Пад уражаннем паразы паўстанцаў у 1834 годзе, ён піша драматычна-напружаную кампазіцыю «Напалеон ля вогнішча». А канчаткова пакінуўшы Радзіму і перабраўшыся да А. Міцкевіча ў Парыж, дзе ён пахаваны на могілках Манмартр-дэ-Сэн-Дэні, яшчэ раз звяртаеца да гісторыі французскага імператара. Паўстае карціна «Трыумф Напалеона». Як не дзіўна, нават у 1840-я сярод беларуска-польскай эміграцыі

заставаўся папулярным вобраз вялікага карсіканца, дзеянасць якога ў містычным плане асэнсоўвалася як Боское наканаванне. Напалеон Ваньковіча — пакутнік, няздзейснены выратавальнік Еўропы, і найперш уласнай Айчыны мастака з расійскай няволі — крыжак XIX стагоддзя.

***

Выбачэнні амбасадаркі Францыі спадарыні Мірэй Мюсо за «варожасць» напалеонаўскай арміі выглядаюць не зусім абавязковымі. Як не зусім абавязковымі глядзяцца і паказ французскіх фільмаў пра Напалеона ў Мінску, і презентацыя рамана Патрыка Рамбо «Шоў снег» пра кампанію 1812 года (выдавецства «Макбел»)... чамусыці па-руску. Як быццам бы, саступіўшы ВКЛ, цень Напалеона аддае яго зноў цену Аляксандру I. Гэта памылка. Хаця гэту памылку правакуюць нашы айчынныя культуртрэгеры, спадчыннікі дасыланага нам цягам двух стагоддзяў з усходу каланіяльнага чынавенства.

ГАДАВІНА

ВАНДА Ў КУПАЛІХІ

Уладзімір СОДАЛЬ

Язэп Лёсік, знакаміты мовазнаўца, вучоны, грамадскі і дзяржаўны дзеяч, нашанівец, нарадзіўся 18 лістапада 1883 года. Сёлета споўнілася 125 гадоў ад яго нараджэння. У 1930 годзе, якраз незадоўга перад днём сваіх народзінаў, Язэп Лёсік быў арыштаваны, аўбінавачаны разам з іншымі ў стварэнні Саюза вызвалення Беларусі.

Улетку 1959 года Мінск наведала дачка Ядвігіна Ш. Ванды Лявіцкай. Яна ж — жонка Язэпа Лёсіка, сучасніца Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, Алайзы Пашкевіч Цёткі, Констанцій Буйлы, Алеся Гаруна, сваячка Міцкевіча — Якуба Коласа. Колькі яна ведала пра ўсіх іх, пра вытокі нашага нацыянальнага адроджэння! Прыйехала яна ў места свайго юнацтва з расійскага Ліпецку, куды патрапіла з Беларусі не па сваёй, вядома ж, волі. Прыйехала, каб дамагчыся рэабілітацыі мужа хаця б праз 30 год.

Здавалася, яе прыезд станецца сенсацыяй для даследчыкаў, рэпарцёраў, ад іх не будзе адбою. Налучылася зручная нагода чарпануць новых, невядомых дагэтуль звестак пра наша культурнае і нацыянальнае жыццё на пачатку XX стагоддзя. І не менш цікавыя звесткі пра дваццаты і трыццаты гады. Ды дзе там: не толькі нікто не сустрэўся з дачкой слыннага пісьменніка і жокай не менш слыннага Лёсіка. Ніводная газета нават слоўцам не адгукнулася пра згаданую падзею. А між тым Ванды Лявіцкай-Лёсік і сама актыўна шырэвала на адроджэнне Беларусі: першая беларуская кнігарка ў Мінску, адна з першых беларускіх выхаванцаў беларускага прытулку, адна з першых настаўніц першай беларускай

Язэп Лёсік.

Крывенка Анатоль Змітровіч, 1942, Мінск. Лявіцкая (на мужу Лёсік) Ванды Антонаўна (1895—1969) — беларуская пісьменніца. Дачка беларускага пісьменніка Ядвігіна Ш. з 1933 г. дзяяла ссылку з мужам Язэмпам Лёсікам. Аўтар успамінай пра бацьку.

школы ў Мінску. Удзельніца і сведка шмат якіх лёсавызначальных у жыцці Беларусі падзеяў.

Цётцы Вандзе было што расказаць, але не было каму паслухаць. А мо і было, ды не далі. Абстравіны, страх, злыя людзі. Хапун, рэпрэсіі. Нам, каму ў 1959 годзе было вакол дваццаті, пра беларуское адроджэнне і яго герояў нікто не распавядаў. Але ж сучаснікі Ванды! Яны ж то ведалі, хто такія Ванды Лявіцкая, Язэп

Пасля Беразіны

Многія беларускія прыхільнікі засталіся вернымі яму і да канца біліся ў яго войску. Князь Дамінік Радзівіл, асаўбіст високага ацэнення як адважны кавалерыст Напалеонам і Мірратам, са сваім уланамі ў 1813 годзе ўдзельнічаў у бітвах французскай арміі пад Лютцінам, Дрэздэнам, Лейпцигам. А загінуў у сутычцы пад Ганаў 30 кастрычніка 1813 года. На ім скончылася легальная старэйшая лінія роду Радзівілаў — уладальнікаў і ардынатараў Нясвіжа, бо ягоны адзіны сын Аляксандар Дамінік нарадзіўся да заключэння бацькамі афіцыйнага шлюбу.

А Беларусь страціла спачатку Палацкі, а потым, пасля чарговага няўдалага вызвольнага паўстання 1830—1831 гадоў, Віленскі ўніверсітэт. Потым грэка-каталіцкую рэлігію (1839), потым ва многіх гарадах — сімвалы сваёй свабоды, ратушы, потым... Але гэта ўжо даволі добра вядома — бо свабоды мы канчаткова не страцілі — і вярнулі яе ў 1991

Колькі слёз выплакала... Сэрца адбалела... Усім нам долю пакалечылі... От я і прыехала... Можа мне ўдасца хоць абліціць яго... Калі ўжо не самога, то хоць ягонае светлае імя вярнуць, рэабілітаваць... Можа ты мне, Уладачка, нараіш хоць што... Да каго схадзіць, з кім парашыца...

— А як жа, а як жа! — заспяшацца Уладзіслава Францаўна. — Што змагу — дапамагу. Ты толькі мне раскажы ўсё. Мы ж тут нічога і ні пра каго толкам не ведаем...

Прыяцелькі зручна ўладзіліся на канапе і, не зводзячы адна з адной вачэй, слухалі адна адну, гаманілі. Ванда найперш распавяла сунна горкую гісторыю, як замэнчылі яе Язэпа.

— А як жа дзеец? — пасцікавілася Уладзіслава Францаўна.

— Дзееці даўно выраслі. Юрка недалёка ад мяне — у Армавіры. Пры высокай пасадзе. Галоўны энергетык краю. Але нудзіцца па Беларусі. Хочацца яму тут жыць і працаўцаць. А яго ў партыю гукаюць. А мы не ведаем, што і рабіць.

— Я памятаю Юрку. Вельмі здольны быў хлопчык. Яго з малых гадоў цягнула да электрыкі.

І тут Уладзіслава Францаўна прызналася:

— І мяне ж, Вандачка, уцягваюць тую партыю...

У Ванды ад нечаканасці аж вочы на лоб палезлі: «Уладка ў парты! Якія з яе партыкі? Навошта ёй, сталай, гэтая партыя?»

— І ты што? — спалохана спыталася яна.

— Музей будуеца... Музей трэба дабудоўваць, — адказала дыпламатычна Уладзіслава Францаўна і расказала сваёй даўніяй прыяцельцы, што ўжо хто-ніхто квапіцца на гэты будынак, хоча забраць яго пад музей Леніна. — Але гэтага я ніколі не дапушчу, — рапучча дадала Купаліха.

Ванда ведала Уладку няблага. Але такой рапучай бачыла яе першы раз. Паспрабавала супакоіць прыяцельку, сущэцьць, што да гэтага не дойдзе: знайдзенца хтось разумнейшы за гэтых праныраў, якія наважыліся будынак для Купалавага музею заняць музэем Леніна. І ўсё будзе так, як хоча Уладка, яко яно павінна быць.

— Ну а што ў цябе? Што з Язэмпам?

— І Язэпа даўно ніяма, — з цяжкім уздыхам мовіла Ванда.

— Звялі яго са свету нелюдзі... Колькі я за яго паперажывалі, вытрывалі.

далей пра дзяцей. Дзе Люцыя? Дзе Алеся? Яны ж ўсе нашы хрэскі...

І Ванда распавяла пра сваіх дачоў: Люцыя жыве ў Ліпецку, Алеся — у Татарцы на Стадіоне. Абедзве настаўніцаў. Сама Ванда жыве пры Люцыі. Mae ўжо і ўнучак. Усе яны там — у Расіі! Не забылася Уладка спытанацца і пра Вандзіну матулю: як склалася яе доля. І зноў пачула сумную гісторыю.

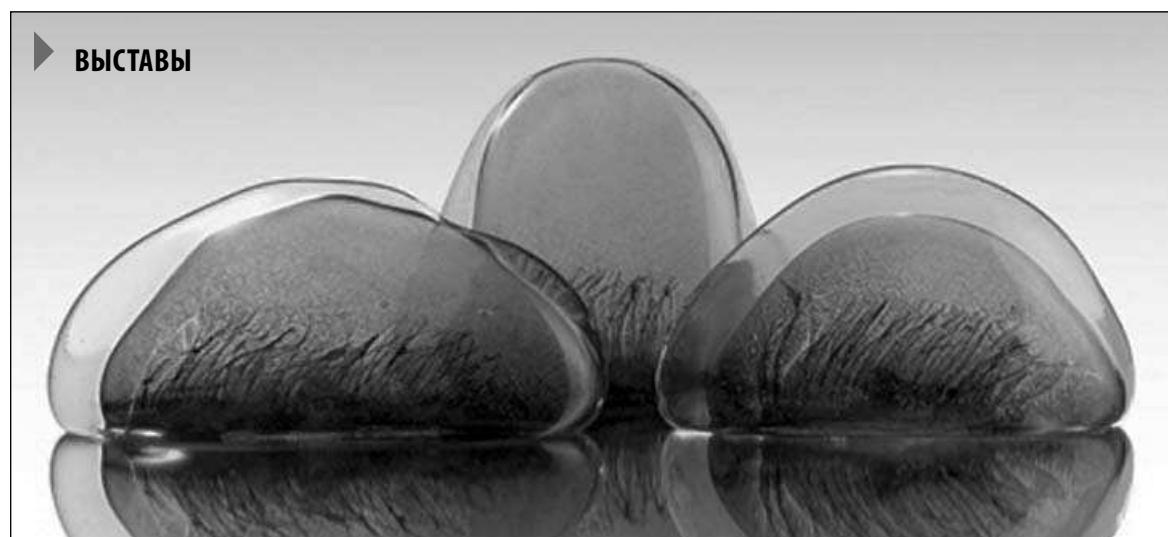
Луцыя Лявіцкая памерла ў 1945 годзе ў Нежыне — у вялікай ністачы. Не было нават з чаго труну зляпіць.

А пасля пачалі згадваць нашаўніцаў, хто з іх выжыў, ацалеў. Згадалі Паўліну Мядзэлку, Янку Журбу, Костку Буйлу... Іх успамінам не было канца. Ванда таксама шмат пра што распітвала. Прынамсі, пасцікавілася, ці выхадзіць у Вільні ўсялякае беларускае жыццё. Ёй гэта было незразумела. Як гэта — каб у Вільні, дзе ў гады іхнія юнацтва віравала беларуская жыццё, раптам усё змерла. Такое не бывае, такое не павінна адбывацца... І тут жа згадала долю свайго Язэпа і такіх, як ён. Ёй зачымела сэрца, і яна заспяшала да дадому, да Самахвалу, хоць і збралася заначаваць ва Уладкі, у ейнай утульнай кватэры на Омскім завулку, 7. Зразумела, што калі яшчэ даўжай пабудзе, сэрца не вытрымае. Нават адмовілася з'ездзіць у Карпілаўку. І доваладзін і той жа: «Сэрца не вытрымае, лопне!» Прапанавалі ёй звязіць яе ў Вільню. Але і ад гэтай прапановы яна адмовілася. «Пачакайце, — сказала яна. — Паглядзім, як у мяне ўсё ў Мінску складзеца з тым, дзеля чаго і прыехала. Тады можна будзе і пра Вільню пагаварыць...»

Ёй трэба было ў самым блізкім часе напаткацца з пракурорам рэспублікі, і такую сустраку ёй пасцікаві

КУЛЬТУРА

▶ ВЫСТАВЫ

СВЕТ ШКЛА

Нацыянальны мастацкі музей з 3 снежня па 10 студзеня, на крышталёвым калядным тыдні, прэзентуе адпаведную выставу, прысвечаную 125-годдзю славутага завода «Нёман».

Здаецца, агульнадаступнае шкло, а між тым каляровыя і празрыстыя вазы для кветак, кубкі, побытавыя шкляныя прыстасаванні кшталту прылад для выціскання цытрынавага сочку, якія можна спаткаць у дамах нашчадкаў беларускіх мяшчан і шляхты, што жылі ў першыя

дзесяцігоддзі існавання нёманскаі вытворчасці, — ужо помнікі калі не мастацтва, дык гісторыі беларускай культуры. Наведайце выставу — і пашукайце ў сябе дома!

Экспазіцыя прапануе каля 300 твораў з калекцыі музея, а таксама з мастацкай лабараторыі завода і прыватных збораў.

Пачынаўся «Нёман» з невялікай вытворчасці шкла і шклянога посуду на лясной дачы землеўласніка Зянона Ленскага побач з Бярозаўкай Лідскага уезду Віленскай губерні ў 1883 годзе. Праз дзесяцігоддзе інжынер Вільгельм Краеўскі і дэкаратор шкла Юліус Столле зрабіліся арандарамі, а

пазней уласнікамі завода. Хутка паўстала шкляная фірма «Нёман», што выйшла на сусветныя рынкі. Юліус Столле, зрабіўшыся аднаасобным уласнікам прадпрыемства, у 20-30-х гадах мінулага стагоддзя прывёў яго да росквіту: прадукцыя прадавалася па ўсёй Еўропе, а потым трапіла ў ЗША і Канаду. Цяжка паверыць, што фабрика, з якой супрацоўнічалі спецыялісты з Чэхіі, Германіі, Польшчы, Бельгіі, вырабляла да 10 тысяч гатункаў посуду з бясколернага і каляровага шкла з разнастайным дэкорам.

Але надышоў 1939 год — нацыяналізацыя завода, а потым сусветная вайна і разбурэнне ў дру.

З 1944 года завод працаваў па захаваных дававенных формах, а бліжэй да 1958 года, калі на выставе «Экспа-58» у Брюсселі

туалетны прыбор Галіны Ісаевіч «Аметыст» заваяваў бронзовы медаль, на вытворчасці склалася школа адораных, творча індывідуальных майстроў. Па драбніцы аднаўляўся ўзоры майстэрства — у Ленінградзе вучыліся Уладзімір Мурахвер, Людміла Мягкова, Валянціна Дзвінская, з Эстоніі прыехалі Сільвія Раудвеэ і Керсці Вакс. У 70-80-я гады сваіх выпускнікоў на завод прапанаваў Беларускі тэатральна-мастакскі інстытут: гэта былі Таццяна Малышава, Вольга Сазыкіна, Галіна Сідарэвіч, Васіль Самахвалаў.

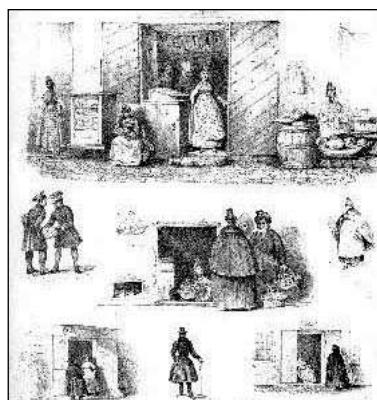
Як вынік, сярод прадстаўленых на выставе работ — непаўторная аўтарская творы, якія выконваліся ў заводскіх умовах «Нёмана». Сярод тэндэнцый новага этапу вызначаўся зварот да фактуры гладкага шкла, тонкая эстэтызацыя якога не дае больш успрымаць яго як паўфабрикат. Ішло адраджэнне традыцый выкарыстання выразнасці заўдымленага шкла і тэхнікі ручной прасоўкі, уласцівай «Нёману» пачатку XX стагоддзя. Была адноўлена забытая тэхніка дэкаравання «кракле», удасканалена алмазная агранка крышталю, выкарыстоўваўся дэкор адбіткаў на шклі натуральных фактур. І нарэшце — як не прыгадаць знакамітую нёманскую «венечанскую» нітку, стваральнік якой Анатоль Фёдараў на міжнароднай выставе 1973 года за кампазіцыю «Кветка» атрымаў Гран-пры.

ГАЛЕРЭЯ BON JOUR

Палац Маствацтвау не стамляецца прапаноўваць новыя праекты. Гэтым разам на другім паверсе старую новая «галерэя ў музее» — Bon Jour.

І адразу абяцаныя выставы могуць зрабіцца вельмі прыцягальнымі для гледачоў. Відавочна, паказы будуць досьць камернымі (калісці раней выставы на гэтых месцы ўжо практыкаваліся), але затое камернасць прасторы вылучае індывідуальнасць мастака. Бо наявів выдатнага мастака вялізныя плошчы асноўных залаў Палаца часам «праглынаюць і нівелююць». З 6 па 17 снежня будуць экспанавацца каларыстычна тонкія і лірычныя палотны Сяргея Цімохава. З 18 па 28 снежня — працы Зміцера Маслія, якія хochaцца называць інтэлектуальна-пластычнымі рэбусамі з прысмакам пачуццёвай правакацыі.

ВЯРТАННЕ МАЙСТРА

У галерэі Універсітэта культуры на Каstryчніцкай плошчы ў цокалі Палаца Рэспублікі з 20 лістапада адбываецца вяртанне з забыцця выдатнага беларускага графіка першай паловы XIX стагоддзя Казіміра Бахматовіча (1808–1837), вучня Яна Рустэма па Віленскім універсітэце і ўраджэнца Даbraўлян на Смаргоншчыне.

Выставка так і завецца: «Успамін пра Даbraўляны». Творы на выставе — гэта пераасэнсава-

ныя і пераўласленыя ўражанні ад уласных твораў выдатнага мініяцюрыста Бахматовіча, а

таксама ўражанні ад яго родных мясцін, дзе ён працаваў у маёнтку графа Гюнтэра.

Графічныя аркушы мастака, якія сучаснікі не адрознівалі па ўзроўні майстэрства ад працаў ягонага прафесара Рустэма — сапраўды выдатныя. Раз-пораз яны глядзяцца як жывыя замалёўкі да побытавых карцін — столькі ў іх непасрэднай праўды штодзённага жыцця Вільні, ваколіц, маёнткаў, сялянскіх асяродкаў.

▶ КОНКУРС

ВЕРЫЦЬ ТОЛЬКІ ВЕТРУ

Генадзь КЕСНЕР

Документальная стужка беларускага рэжысёра Віктара Корзуна «Верыць толькі ветру (Чарнобыль — 20 год пасля)» атрымаў першы прыз як лепшы кароткаметражны і малабюджэтны фільм на Міжнародным фестывалі экалагічнага кіно ў горадзе Вааса (Фінляндый).

У фінальнай частцы конкурсу ўзялі ўдзел каля 200 стужак з 49 краін свету. У журы ўваходзілі

вядомыя мастаки на чале са Святланой Янсанам (Швеція) — прызнаным мэтрам «экалагічнага» кіно.

«Усе ведаюць гісторыю Чарнобыля, але ніхто не ведае, што менавіта зараз адбываецца там, у «зоне», — адзначае аўтар фільма-лаўрэата. — Навукоўцы, якія маглі б вывучаць стан рэчаў, проста не маюць туды доступу, каб адкрыта займацца доследам. Ім не даюць ніякіх вымярэнняў, ды, па вялікім рахунку, іх там і не робяць. Усе людзі, якія жывуць у тых мясцінах, проста не хочуць ведаць, што там адбываецца: чалавек, які жыве побач з пагрозай, такім чынам проста псіхалагічна абараняецца. Навошта, каб увесы час у галаве сядзела, што тут вы-

праменьваеца смяротная доза? Якое ж гэта жыццё? Гэта асобны феномен».

У фільме практычна няма аўтарскага тэксту. «Мы, як аўтары, самі не гаварылі пра штосьці, а толькі паказвалі, што ёсць, як паводзяцца сябе людзі, якія ёсць супярэчлівасць у іх словам, — кажа Віктар Корзун. — Мы ўзялі правадніка-«сталкера», паехалі з пачатку ў трыпцацикіламетровую, пасля ў дзесяцікіламетровую зону, знялі рэальнае жыццё з успамінамі і разважаннямі нашай герайні, якая працуе там дазіметрысткай, але і сама не хоча ведаць поўную праўду».

Па словах аўтара фільма, у чарнобыльскай зоне сапраўды адбываюцца рэчы, якія цяжка ці нават не магчыма патлумачыць. «Там увесы час падалі нейкія метэарыты, цяпер з'яўляюцца нейкія новыя грыбы, расліны, нейкія чорныя бярозы, якіх раней ніколі не было,

сама радыяція то ўзікае, то пра-падае—дзіўныя рэчы там робяцца, — адзначае рэжысёр. — Калісці я вызнаваў для сябе: самае страшнае ў «зоне», — гэта тое, што сапраўды не рэальна не ведае, што там насамрэч дзеецца».

Раней фестываль у фінскім Вааса праводзіўся раз на два гады, але цяпер, паводле Віктара Корзуна, паступае столькі заявак і стужак, што арганізаторы вырашылі ладзіць гэту імпрэзу штогод.